
OHJAAJANA VIERAASSA KULTTUURISSA

Suuntana Tansania

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Ohjaustoiminnan koulutusohjelma

Lahdensivu, 8.6.2012

Anu Ropo

HÄMEENLINNA
Ohjaustoiminnan koulutusohjelma
Pedagoginen ohjaustoiminta

Tekijä	Anu Ropo	Vuosi 2012
Työn nimi	Ohjaajana vieraassa kulttuurissa – suuntana Tansania	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia käsityötaidon viemistä vieraaseen kulttuuriin. Tavoitteena oli selvittää niitä asioita, joita tulee ottaa huomioon opettaessa ja ohjatessa vieraassa kulttuurissa. Lisäksi tavoitteena oli selvittää, minkälaisia ominaisuuksia ja kykyjä ohjaajalla tulee olla lähtiessä työskentelemään vieraan kulttuurin pariin.

Taustateoriassa perehdyttiin kulttuuriin, mitä se käsitteenä tarkoittaa. Sen lisäksi siinä tarkasteltiin käsityötaitoa, taidon ohjaamista ja opettamista sekä taidon oppimista. Taustateoriassa perehdyttiin myös erilaisiin oppimiskäsityksiin.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin etnografista tutkimusotetta sekä teemahaastatteluja. Pääasiallisena tutkimuskenttänä oli Tansaniassa sijaitseva GOIGin ammatillinen käsityökoulu. Kentällä tehtiin havaintoja, tallennettiin tutkimusaineistoa valokuvin ja kirjoitettiin tutkimuspäiväkirjaa. Kerätyn aineiston analysointimenetelmänä käytettiin teemoittelua.

Opinnäytetyön tutkimustuloksena voidaan esittää, että ensisijainen huomioon otettava seikka ohjatessa ja opettaessa vieraassa kulttuurissa on kulttuurin tunteminen ja tunnistaminen. Tutkimuksessa saatujen kokemusten ja tulosten perusteella taidon vieminen vaatii ohjaajalta erilaisten oppimistyylien hallintaa ja omaksumista, riippuen siitä, mikä oppimistyyli kyseisessä kulttuurissa on vallalla. Myös ohjaajan oma asenne ja lähtemisen motiivi osoittautuivat merkittäviksi asioiksi.

Avainsanat Kulttuuri, käsityötaito, ohjaus, etnografia

Sivut 48 s.

HÄMEENLINNA
Degree programme in Crafts and Recreation
Pedagogic Crafts and Recreation

Author	Anu Ropo	Year 2012
Subject of Bachelor's thesis	As an Advisor in a Foreign Culture -Heading for Tanzania	

ABSTRACT

The objective of the thesis was to study how to act as an intermediary in taking craftsmanship into a foreign culture. One aim was to examine things that one has to take into consideration in teaching and instructing in a foreign culture. The other aim was to clarify what kind of qualities and abilities an instructor must have when going to work in a foreign culture.

The background theory deals with culture – what it means as a concept. In addition, craftsmanship, instructing and teaching a skill, and learning a skill were studied. Also different kinds of learning theories are discussed.

The research methods were ethnographic study and theme interviews. The research was mainly carried out in GOIG Vocational Handicraft School in Tanzania. Observations were made, research material was photographed and research diary was written there. The collected material was analyzed thematically.

As a result one can present that the most important factor when instructing and teaching in a foreign culture is knowledge and acknowledge of the culture. On the basis of the experiences and results of the study one can state that the intermediation of the craftsmanship from the part of the instructor demands mastery and adoption of different kinds of learning styles, depending on which learning style prevails in the culture in question. Furthermore, the instructor's own attitude and the motive for leaving proved to be important factors.

Keywords Culture, craftsmanship, instructing, ethnography

Pages 48 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
1.1	Opinnäytetyön rakenne	1
1.2	Opinnäytetyön tavoitteet	2
2	TAUSTA	3
2.1	Opinnäytetyön tausta ja tarve	3
2.2	Kulttuurivaihtoa käsityön keinoin	3
2.2.1	Tansaniassa taidon vastaanottajana ja antajana	4
2.2.2	Vieraita Tansaniasta	4
3	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	5
3.1	Kulttuuri	5
3.2	Käsityötaito	6
3.3	Taidon ohjaaminen ja opettaminen	7
3.4	Taidon oppiminen	8
3.5	Monta tapaa opettaa ja oppia.....	9
3.5.1	Behavioristinen oppimiskäsitys.....	9
3.5.2	Sosiaalisen oppimisen teoria	10
3.5.3	Kokemuksellinen oppiminen.....	10
3.5.4	Kognitiivinen ja konstruktivistinen oppimisteoria	11
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	11
4.1	Tutkimusmenetelmät.....	12
4.1.1	Haastattelu	12
4.1.2	Etnografia	13
4.2	Tutkimuksen kulku ja aineiston käsittely.....	14
4.2.1	Analysointi etnografisessa tutkimuksessa	16
5	GOIG (GETTING OLD IS TO GROW).....	17
6	VIERAALLA MAALLA	19
6.1	Kulttuurien kohtaaminen.....	19
6.2	Kulttuurin tunteminen ja tunnistaminen.....	21
6.2.1	Afrikka suomalaisin silmin.....	24
6.3	Lähimmäisen kohtaaminen	26
6.3.1	Olenko eläintarhan apina?	26
6.3.2	Kultainen sääntö	26
7	TIEDON JA TAIDON VÄLITTÄMINEN JA VASTAANOTTAMINEN.....	27
7.1	Tietoa ja taitoa viemässä	28
7.2	Tiedon ja taidon vastaanottaminen.....	31
7.3	Kouluvierailu.....	33
7.4	”Opettaja minulla on nälkä”	36
7.5	Yhteisöllisyys	36

8	YHTEENVETO	37
8.1	Huomioon otettavia asioita ohjatessa ja opettaessa vieraassa kulttuurissa	38
8.2	Mitä ohjaaminen vieraassa kulttuurissa edellyttää ohjaajalta?	40
8.3	Miksi lähtisin?	41
8.4	Jäähyyäiset 8.2.2012	42
9	POHDINTA.....	43
9.1	Tavoitteiden saavuttaminen.....	43
9.2	Oma oppiminen.....	44
	LÄHTEET	46

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia niitä asioita, joita tulee ottaa huomioon ohjatessa käsityötaitoa vieraassa kulttuurissa. Tavoitteena on selvittää myös, mitä käsityötaidon vieni vieraaseen kulttuuriin edellyttää ohjaajalta.

Afrikkalainen kulttuuri ja elämäntapa ovat pitkään kiinnostaneet minua. Vuonna 2011 minulla oli mahdollisuus osallistua Kulttuurivaihtoa käsityön keinoin -hankkeeseen, mikä antoi alkusysäyksen ja innostuksen tälle opinnäytetyölle. Hanke mahdollisti opintojen suorittamista GOIGin ammatillisessa käsityökoulussa Tansaniassa. GOIG toimi myös vuonna 2012 tämän opinnäytetyön tutkimuskenttänä.

Kulttuurivaihtoa käsityön keinoin -hankkeen jälkeen aloin pohtia työskentelymahdollisuuksia ulkomailla. Havaitsin, että aihetta koskevaa suomenkielistä kirjallisuutta on vähän saatavilla. Enemmän on tutkittu sitä, miten ohjauksessa ja opetuksessa tulee ottaa huomioon maahanmuuttajat, jotka ovat tulleet Suomeen vieraasta kulttuurista. Löysin myös kirjallisuutta, jossa kerrotaan opiskelusta vieraassa kulttuurissa. On kuitenkin eri asia lähteä opiskelemaan kuin ohjaamaan ja opettamaan. Opinnäytetyön myötä tarjoutui mahdollisuus lähteä tutkimaan asiaa ohjaamisen ja opettamisen näkökulmasta. Toivon tämän työn voivan toimia apuna ja taustatietona niille, jotka ovat lähdössä vieraaseen kulttuuriin taitoa viemään.

Opinnäytetyössäni olen perehtynyt teorian tietoon lähdekirjallisuuden avulla sekä peilannut omia kokemuksiani niihin. Opinnäytetyö koostuu myös havainnoistani, joita tein Tansaniassa toimiessani ohjaajana GOIGin ammatillisessa käsityökoulussa. Tein tutkimusta kentällä ja kirjoitin tutkimuspäiväkirjaa havainnoistani ja kokemuksistani. Tämä työ sisältää joitakin otteita päiväkirjastani. Sen lisäksi keräsin aineistoa valokuvaamalla erilaisia kohteita ja tilanteita. Hankin tietoa myös haastattelemalla kahta aikaisemmin GOIGissa työskennellyttä käsityön ammattilaista.

Pyrin tässä työssä tuomaan esille, kuinka eri kulttuureissa kasvaneet voivat toimia yhdessä, kun ymmärtävät toistensa näkökannat. Tavoitteena on, että käsityötaidon viennistä ja ohjauksesta olisi todellista ja pitkäkestoista hyötyä.

Raportissa esiintyvät nimet ovat asianomaisten luvalla.

1.1 Opinnäytetyön rakenne

Opinnäytetyön aluksi kerron tutkimuksen taustoista. Sen jälkeen kolmannessa osassa avaan teoreettisia lähtökohtia lähdeteosten avulla. Kerron, mitä kulttuuri käsitteenä tarkoittaa. Sen lisäksi pyrin selittämään, mitä käsityötaito on sekä minkälaisia asioita taidon ohjaamiseen ja opettamiseen sisältyy. Kerron taidon ohjaamisesta ja opettamisesta.

Käsittelen myös erilaisia oppimiskäsityksiä oppimisen ja opettamisen taustalla.

Raportin neljännessä osassa kerron, miten olen kerännyt tutkimusaineistoni sekä käsitellyt sen. Ensisijainen tutkimusmenetelmä oli etnografia sekä haastattelut. Viidennessä osassa esittelen GOIGin, mikä toimi pääasiallisena tutkimuskenttänä Tansaniassa.

Kuudennessa osassa pyrin avaamaan tietoa kulttuurien välisestä kohtaamisesta. Sen lisäksi selvitän, minkälaisia eroja on suomalaisen ja tansanialaisen kulttuurin välillä. Käsittelen osassa asioita myös lähimmäisen kohtaamisesta. Luvussa seitsemän kerron omia kokemuksia ja havaintoja ohjaamisesta ja opettamisesta vieraassa kulttuurissa lähdeteoksiin peilaten.

Opinnäytetyöni kahdeksannessa osassa pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiini tekemäni analyysin pohjalta. Kerron niistä asioista, joita tulee ottaa huomioon ohjatessa ja opettaessa vieraassa kulttuurissa sekä minkälaisia ominaisuuksia ohjaajalta tällöin edellytetään. Yhdeksäs osa sisältää pohdinnan, jossa esitän pinnalle nousseita asioita, tavoitteiden saavuttamista sekä omaa oppimistani.

1.2 Opinnäytetyön tavoitteet

Tavoitteeni tässä opinnäytetyössä on perehtyä käsityötaidon ohjaamiseen ja opettamiseen vieraassa kulttuurissa toimimalla itse ohjaajana ja taidon välittäjänä Tansaniassa GOIGin ammatillisessa käsityökoulussa tammi-helmikuun vaihteessa kaksi ja puoli viikkoa. Pääkysymykseni on, *minkälaisia asioita tulee ottaa huomioon opettaessa ja ohjatessa käsityötaitoa vieraassa kulttuurissa?* Ensimmäisen kerran olin Tansaniassa kahdeksan viikkoa vuonna 2011 osallistuen Kulttuurivaihtoa käsityön keinoin -hankkeeseen. Aika lisäsi kiinnostustani entisestään, ja haluni syventyä tutkimaan asiaa ammatillisessa mielessä kasvoi.

Tulevana ohjaustoiminnan artonomina (AMK) minua kiinnostaa erityisesti se, *minkälaisia ominaisuuksia ja kykyjä ohjaajalta edellytetään lähtiessään vieraaseen kulttuuriin.* Toisaalta haluaisin tutkia myös sitä, millaiset valmiudet minulla ohjaustoiminnan ammattilaisena olisi lähteä viemään käsityötaitoa. Kysymyksiin etsin vastauksia tutkimalla omaa ja ohjattavieni toimintaa ja käyttäytymistä Tansaniassa GOIGin ammatillisessa käsityökoulussa. Siellä tarkoitukseni on toimia ohjaajana kutojille, jotka tekevät töitä tuotannon puolella ja saavat palkan tekemänsä työnsä perusteella. Kutojina siellä on tällä hetkellä seitsemän nuorta miestä.

2 TAUSTA

2.1 Opinnäytetyön tausta ja tarve

Olen jo pitkään ollut kiinnostunut Afrikasta ja erityisesti afrikkalaisista. Minua kiinnostaa heidän kulttuurinsa ja tapansa elää. Olen miettinyt ihmisten selviytymistarinoita. Minkälaista on, kun ei voi ostaa päivien ruokaa jääkaappiin ja valita sieltä sitten mieleinen, kun siltä tuntuu. Minkälaista on elämä savimajoissa, kun omistaa vain tarpeellisen, jos sitäkään. Entä millaiset mahdollisuudet ovat elannon hankkimiseen, jos ei ole koskaan ollut mahdollisuutta käydä koulua? Mielessä on siis ollut paljon kysymyksiä, epäilyjä ja toisaalta myös tuskaa ja ahdistusta ihmisten kohtaloista.

Ensimmäisen kerran minulla oli mahdollisuus nähdä paikan päällä ihmisten elämää ja arkea, kun osallistuin Kulttuurivaihtoa käsityön keinoin -hankkeeseen yhdessä seitsemän muun Hämeen ammattikorkeakoulun ohjaustoiminnan opiskelijan kanssa kahden opettajamme johdolla. Hankkeen ensimmäinen vaihe toteutettiin Tansaniassa keväällä 2011. Matkaan valmistautuminen alkoi syksyllä 2010, jolloin saimme etukäteen tietoa tulevasta hankkeesta sekä tulevista elinolosuhteista ja muista käytännön asioista.

Hankkeen toinen vaihe, josta kerron luvussa 2.2.2, toteutettiin syksyllä 2011 ja silloin heräsi ajatus, että voisin GOIGin rehtori Misana Manyaman toiveesta lähteä GOIGiin viemään ja ohjaamaan uusia ideoita kudontaan. Sen seurauksena halusin lähteä tutkimaan, miten kohdata vieras kulttuuri. Tulevana ohjaustoiminnan artonomina (AMK) minua kiinnostaa erityisesti myös se, millaiset valmiudet tulee olla ohjaajalla, joka lähtee ohjaamaan ja opettamaan vieraaseen kulttuuriin. Lähtökohtana on siis erityisesti oma kiinnostukseni. Sen lisäksi toivon tämän työn olevan avuksi myös mahdollisille uusille lähtijöille.

2.2 Kulttuurivaihtoa käsityön keinoin

Kulttuurivaihtoa käsityön keinoin -hankkeen tavoitteena oli kehittää vaihdossa syntyvää uutta käsityödesignia perinteisten käsityötekniikoiden pohjalta. Tarkoituksena oli luoda ekologisia tuotteita ja kestäväan kehitykseen liittyvää kauppaa sekä tutkia mahdollisuuksia nostaa käsityöopetuksen tasoa GOIGin ammatillisessa käsityökoulussa. Lisäksi hankkeen tarkoituksena oli erilaisten käsityöprojektien kautta edistää tansanialaista käsityötoimintaa ja erityisesti tansanialaisten naisten elämisen mahdollisuuksia.

Hankkeessa vaihdettiin käsityö-, kulttuuriosaamista ja -tietoutta yhteisissä työpajoissa sekä tansanialaisten että suomalaisten opiskelijoiden kanssa. Tansaniassa suomalaiset opiskelijat ja opettajat tutustuivat yhteisissä työpajoissa perinteisiin afrikkalaisiin käsityötekniikoihin tansanialaisten käsityötaitajien opastuksella.

Hankkeen vaikuttavuutta seurattiin muun muassa toteutuneiden työpajojen osallistujamäärällä. Pitkäaikaisvaikutusta voidaan mitata esimerkiksi hankkeeseen liittyvien opiskelijoiden tekemien projekti- ja opinnäytetöiden määrällä. Yhtenä tavoitteena oli muodostaa yhteistyö Hämeen ammattikorkeakoulun ja GOIGin välille. Näin GOIG voisi jatkossa tarjota harjoittelupaikkoja suomalaisille käsityöalojen opiskelijoille.

2.2.1 Tansaniassa taidon vastaanottajana ja antajana

Ensimmäisen viikon olimme Dar es Salaamissa. Tuona aikana tutustuimme Tansanian historiaan, kulttuuriin sekä käsityö- ja taideopetukseen. Sen lisäksi osallistuimme GOIGissa työpajaan. Siellä opettelimme perinteisiä tansanialaisia käsityötekniikoita, korinpunontaa, korujen valmistusta ja batiikkia. Toisen viikon vietimme Tarangiressa maasaikylässä. Siellä valmistimme helmikoruja maasainasten koruprojektissa.

Kaksi viikkoa kestäneiden työpajojen jälkeen suoritin opintojani kuuden viikon ajan GOIGin ammatillisessa käsityökoulussa kolmen muun opiskelijan kanssa. Mielestäni alku GOIGissa tuntui todella hankalalta. Vaikka Tansaniaan saavuttuani tunsin oloni luontevaksi, ei työnteko vieraassa kulttuurissa ollut yhtään niin luontevaa. Oli helppoa olla ja tehdä päivittäisiä asioita, mutta yhteisen sävelen löytäminen työympäristössä oli haastavaa. Tilanne vaati opettelua ja totuttelua sekä meiltä suomalaisilta että paikallisilta opiskelijoilta, opettajilta ja tuotantotiimiltä. Kun lopulta pääsimme vauhtiin, suunnittelimme yhdessä laukumalliston ja uudistimme GOIGin myymälän.

2.2.2 Vieraita Tansaniasta

Hankkeen toinen vaihe toteutui syksyllä 2011, jolloin GOIGin ammatillisen käsityökoulun rehtori Misana Manyama ja siellä työskentelevä korutyön opettaja sekä makonde-veiston opettaja Mto wa Mbusta tulivat vastavierailulle Suomeen. Vierailun aikana heille tarjottiin mahdollisuus tutustua käsityön ja tuotesuunnittelun korkeakoulutasoiseen opetukseen, osallistua työpajoihin sekä opettaa perinteisiä afrikkalaisia käsityötekniikoita Hämeen ammattikorkeakoulun hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen kansainvälisessä kesäkoulussa.

Kahden viikon virallisen ohjelman jälkeen perheellämme oli mahdollisuus pitää vieraana rehtori Manyama sekä makonde-veiston opettaja kuuden päivän ajan. Tuona aikana kävimme tutustumassa erilaisiin kohteisiin ja nähtävyyksiin. Merkittävä tekijä opinnäytetyöni kannalta oli tutustuminen Hyvinkään käsityökeskukseen. GOIGissa rehtorina oleva Manyama ihastui suuresti käsityökeskuksen tuotteisiin ja esitti toiveen, että joku tulisi GOIGiin opettamaan uusia taitoja ja tuotteiden valmistusta. Tämän toiveen ansiosta päätin lähteä. Lisäsysäyksen lähdölleni antoi se, että pystyin yhdistämään sen myös opintoihini. Vierailu oli merkittävä opinnäytetyöni kannalta myös siinä mielessä, että tutustuimme Manyaman

kanssa paremmin henkilökohtaisella tasolla. Tämä auttoi myöhemmin Tansaniassa ollessani huomattavasti tekemäni työn kaikilla osa-alueilla.

3 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Omassa kulttuuriympäristössämme tiedämme ja tunnemme tavat ja normit, kuinka käyttäytyä erilaisissa tilanteissa. Tiedämme myös, mitä voimme odottaa muilta sekä osaamme reagoida heidän tekemiinsä ja tekemättä jättämiinsä. (Forsén, Lamponen, Lavikkala, Pasula & Turunen 2000, 3.) On hyvä tiedostaa, minkälainen on kulttuurien välinen vuorovaikutus sekä kulttuurien väliset erot. Opinnäytetyössäni kerron suomalaisen ja afrikkalaisen kulttuurin välisistä eroista sekä erilaisten kulttuurien kohtaamisesta tarkemmin luvussa 6. Teoreettisissa lähtökohdissa sen sijaan kerron, mitä kulttuuri käsitteenä tarkoittaa.

Opinnäytetyössäni tutkin taidon viemistä vieraaseen kulttuuriin. Tässä luvussa selvitän, mitä käsityötaidolla tarkoitetaan. Sen lisäksi käsittelen, mitä taidon ohjaamisella ja opettamisella tarkoitetaan sekä mitä taidon oppiminen on. Erilisten oppimiskäsitysten tunnistaminen on tärkeää lähtiessään ohjaamaan ja opettamaan vieraaseen kulttuuriin. Se, millä tavoin olemme omassa kulttuurissa oppineet oppimaan ja tottuneet opettamaan, ei välttämättä toimi vieraassa kulttuurissa.

3.1 Kulttuuri

Kulttuurista on tullut kansankäsite, jota käytetään useinkin erilaisuuden selityksenä. Kulttuurilla selitetään toimintatapoja, mutta todellisuudessa toimintatavat, teot ja valinnat luovat kulttuurin. Toisaalta kulttuuri on myös opittua, joten kulttuurien välisiä vuorovaikutuksia voidaan tietoisesti oppia ja opettaa. Näin tieteellisenä käsitteenä kulttuuri erotellaan arkikäytöstä. (Raunio, Säävälä, Hammar-Suutari & Pitkänen 2011, 21 - 22.)

Kulttuurilla on monenlaisia määritelmiä. Kulttuurilla tarkoitamme usein yhteisten merkitysten järjestelmiä, joita samaan yhteisöön, ryhmään tai kansakuntaan kuuluvat ihmiset käyttävät. Merkitykset eivät tällöin ole vapaasti leijuvia ideoita vaan materiaalista ja sosiaalista maailmaa. Yhteinen merkityskartta antaa meille tunteen kuulumisesta johonkin kulttuuriin ja luo yhdistävän siteen, tunteen yhteisestä identiteetistä ja kuulumisesta yhteisöön. Kulttuuri on myös yksi keskeisimmistä identiteetin muodostumisen, ylläpitämisen ja muuttamisen tavoista. (Hall 2003, 85.) Se tarkoittaa yhteisön tapaa elää ja toimia. Se on yhteisössä yleisesti hyväksytty ohje, jonka mukaan yksilö toimii ja noudattaa sääntöjä esimerkiksi vuorovaikutustilanteissa. Kulttuuri muokkautuu ympäristönsä mukaisesti. Siihen vaikuttavat muun muassa historialliset, taloudelliset, maantieteelliset ja poliittiset seikat. (Vartia 2009, 9 - 15.)

Kulttuureja pidetään yleensä suhteellisen vakaina ja pysyvinä merkitysten ja käytäntöjen joukkona, joilla on jo oma ajallinen ja paikallinen jatkuvuutensa. Kulloiseenkin kulttuuriin samaistuvien ja saman kulttuurisen identiteetin jakavien ihmisten oletetaan olevan samanlaisia. Kulttuurisen eron tekeminen kasvattaa yhteisötunnetta ja pitää yllä koettua erilaisuutta suhteessa muihin kulttuureihin. (Hall 2003, 85 - 86.) Kulttuuria voidaan siis pitää eräänlaisena vakiintuneiden mittojen ja arvojen järjestelmänä, joka havaitaan vasta, kun se törmää toiseen erilaiseen järjestelmään. Monikulttuurinen vuorovaikutus avartaa ajatteluumme ja opettaa näkemään asioita uusin silmin. Se pakottaa myös miettimään omia arvojamme ja asenteitamme. (Vartia 2009, 87.)

Kulttuuri siirtyy meihin sanoissa, teoissa, tuoksuissa ja läheisyydessä. Omat tavat siirretään tarkoituksella tai tahtomatta seuraavalle sukupolvelle. Myös media muokkaa meitä, samoin työ, joka säätelee arkipäivän toimintamalleja. (Vartia 2005, 96 - 98.) Hall (2003, 88 - 92) kertoo kulttuurin muodostuvan monista merkitysjärjestelmistä. Yksi tapa ajatella ja ymmärtää kulttuuria on kieli, jolla annamme merkityksen asioille. Jos viestinnän toinen osapuoli tulkitsee tai kääntää sanomamme oman tulkintakehyksensä mukaisesti, kaikki ilmaistu muuttuu hivenen. Yhteinen kieli auttaa antamaan ihmiselle kulttuurisen identiteetin. Toisena yhteenkuulumisen lähteenä voidaan pitää uskontoa. Sillä on tärkeä symbolinen asema monissa kulttuureissa. Myös tapa ja traditio on voimakas kulttuurisen merkityksen ja identiteetin lähde. Arkipäivän rituaalit ja käytännöt luovat totutun tavan hoitaa asioita. Paikkaa pidetään myös yhtenä kulttuurisista järjestelmistä. Miellämme ”paikan” joksikin todelliseksi paikaksi. Se ei kuitenkaan ole kirjaimellisesti välttämätön kulttuurille, mutta näyttäisi toimivan eräänlaisena symbolisena takuuna kulttuurisesta yhteenkuuluvuudesta. Verman (2005, 55) mukaan kulttuuri on ennen kaikkea yksilöllisen identiteetin perusta, vaikka se usein nähdäänkin tiettyyn sosiaaliseen ryhmään kuuluvien yksilöiden yhteisumma.

3.2 Käsityötaito

Käsityöllä on monia eri merkityksiä ja usein ne ovat myönteisiä. Käsityön kulttuuriulottuvuus on tärkeä. Se on osa kansallista kulttuuria ja sen traditiota ylläpitävä ja kehittävä voima. Se on osa kansallista identiteettiä, siellä missä sitä harjoitetaan. (Anttila 1993, 10.)

Käsityötä voidaan tarkastella kaksijakoisena, tarkkaa suoritusta vaativana taitokasvatuksena ja luovaa ongelmanratkaisua korostavana tuotesuunnitteluprosessina. Onnistuneeseen käsityötoimintaan vaaditaan kumpaakin. Taidot ovat oppimisen tulosta. Ne voidaan jaotella henkisiin ja lihastyötä vaativiin. Niitä on vaikea erotella toisistaan, sillä lihasuoritus vaatii aistien kautta tulevaa ja aivojen käsittelemää havainnointia ja toisaalta ei myöskään ole mitään henkistä aktiivisuutta ilman jonkinasteista lihasaktiivisuutta. Taidot voidaan jaotella myös havainnointitaitoihin, kognitiivisiin ja motorisiin taitoihin sen mukaan, mitä vaihetta halutaan korostaa. Oleellista käsityötaidossa on, että teoreettisesti hankittu tieto yhdistyisi käytännön kokemuksiin. Ajattelu ja

toiminta ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja tuloksena on koko prosessin käsitteellinen ymmärtäminen. (Suojanen 1993, 97, 107, 135.)

Käsityötaito on monien taitojen summa. Siihen kytkeytyy muun muassa psyykkismotorisia taitoja, ideointikykyä, suunnittelutaitoa sekä esteettisiä ja teknisiä taitoja. Taidon harjoittelun alkuvaiheessa on tärkeää saada oikean suorituksen malli. Kehittyäkseen käsityötaidoissa vaaditaan pitkäjänteisyyttä ja aikaa. Käsityötaidon oppiminen tapahtuu parhaiten tietynlaisessa ympäristössä, fyysisessä ja sosiaalisessa kontekstissa eli taitokulttuurissa. (Kojonkoski-Rännäli 2009.)

3.3 Taidon ohjaaminen ja opettaminen

Salakari (2007, 76) esittää taidon opettamisen muodostuvan yhdeksästä eri vaiheesta:

- huomion kiinnittäminen
- tavoitteiden ilmoittaminen oppijalle
- aiemmin opitun muistelu
- ärsykemateriaalin esittäminen
- oppimisen ohjauksen tarjoaminen
- suorituksen esilletuominen
- palautteenanto koskien suorituksen oikeellisuutta
- suorituksen arviointi
- muistamisen ja transferin edistäminen.

Opettajan rooli taitojen opetuksessa on merkittävä monessa suhteessa. Opetusmenetelmänä voi käyttää esimerkiksi demonstraatiota, jossa opettaja esittää oppilaalle suorituksen, mitä oppilas jäljittelee. Projektien avulla oppiminen perustuu tekemällä oppimiseen. Käsityöammateissa tunnettu opetusmenetelmä on usein käytetty oppipoika-mestari, jossa oppipoika oppii mestarin avulla tarvittavia tietoja ja taitoja. Oppipojan taitojen karttuessa hän saa vaativampia töitä, vastuuta ja itsenäisyyttä. Kognitiivinen oppipoikamalli on syntynyt tämän pohjalta. Siinä opettajan rooli vähenee opetuksen edetessä. Ensimmäisessä vaiheessa opettaminen perustuu mallin antamiseen, toisessa oppija saa valmennusta sekä halutessaan ohjausta, kolmannessa vaiheessa oppijan saamaa valmennusta ja tukea vähennetään, neljännessä vaiheessa oppijalle tarjotaan apua vain hänen sitä pyytäessä ja viimeiseksi mestari ja oppipoika keskustelevat opitun yleistettävyydestä. (Salakari 2007, 76 - 77, 167.) Myös Suojanen (1993, 153) kertoo mallioppimisesta. Hänen mukaansa mallioppiminen on perusteltua silloin, kun jonkin perustekniikan oppiminen katsotaan tärkeäksi, mutta toiminnan tulisi rajoittua vain tekniikoiden harjaannuttamiseen.

Kolmen askeleen taitojen opetuksen menetelmässä ensimmäinen askel on tietosisällön jakaminen. Se on tietoa, jota vähimmillään tarvitaan, jotta tehtävän suorittaminen voidaan ymmärtää. Yleisesti ottaen tietosisällön jakaminen tapahtuu esittävien menetelmien keinoin. Ensimmäisessä vaiheessa on syytä jättää tarkempien yksityiskohtien käsittely, koska liika informaatio johtaa sekaannukseen. Toinen askel on perustiedon

jakaminen. Se sisältää tehtävän alustavaa demonstrointia ja kontrolloitua harjoittelua. Tässä vaiheessa opettajan tai ohjaajan mallisuoritus parantaa suoritusta, koska oppijalle muodostuu näkömuistiin perustuva malli. Mallisuorituksen jälkeen ohjattava harjoittelee taitoa ohjatusti. Kolmas askel on taitavuuden kehittäminen. Tällä viitataan sellaisten olosuhteiden järjestämiseen, jolla taataan oppimisen mahdollistava harjoittelu. Tässä vaiheessa oppijan itsearviointi, refleктоiminen ja hänen metakognitiiviset sekä itsesäätelytaitonsa nousevat merkityksellisiksi. Kolmen askeleen menetelmä on varsin yleisluontoinen, ja sitä voidaan soveltaa laajasti erilaisten taitojen opetuksessa ja ohjaamisessa. (Salakari 2007, 90 - 94.) Suojasen (1993, 149 - 150) mukaan taas suosittu työnopastusmenetelmä on niin sanottu neljän askeleenmenetelmä, jossa opetus etenee askel askeleelta ohjaajan ja ohjattavan vuorovaikutuksena. Menetelmään sisältyy havainnointia, tekemällä harjoittelua sekä jonkin verran verbaalista harjoittelua. Mielikuvaharjoittelua ja kognitiivista harjoittelua siinä sen sijaan ei ole. Opetus jaksottuu neljään vaiheeseen, jotka ovat valmista, opeta työ, kokeile taito ja tarkasta. Tutkijat ovat lisänneet neljän askeleen menetelmään kognitiivisen harjoittelun mahdollistavia vaiheita.

3.4 Taidon oppiminen

Oppiminen on osana ihmistä ja kulkee jossain määrin mukana koko eliniän. Sen lisäksi, että opimme koulussa, ihminen oppii asioita ilman opetusta tai tietoista opiskelua. On kuitenkin asioita, jotka vaativat tietoista vaivannäköä. Oppimismotivaatio on tärkeä, jotta on valmis näkemään vaivaa oppiakseen uutta. Tällöin opiskelija pitää opiskeltavaa tietoa ja taitoa tärkeänä. (Pruuki 2008, 8, 21.) Opiskelua motivoi myös se, kun opiskelijat näkevät oppimansa hyödyllisyyden sekä tietojen ja taitojen käyttökelpoisuuden yhteisössä. Sen lisäksi opiskelumotivaatiota lisää tunne ja tietoisuus siitä, että pystyy tekemään jotakin toisen hyväksi. (Bransford 2004, 75.)

Taitoja opitaan tekemällä. Salakari esittelee viisivaiheista taitojen oppimisen mallia seuraavasti:

1. Tiedon hankinta koskien sitä mitä pitäisi tehdä, mitä tarkoitusta varten, missä järjestyksessä ja millä keinolla.
2. Toimintojen suoritus askel askeleelta jokaisessa suoritusvaiheessa.
3. Muutos silmien avulla tapahtuvasta kontrolloinnista muiden aistien avulla tapahtuvaan kontrollointiin tai kinesteettiseen kontrollointiin lihaskoordinaation avulla.
4. Taidon automatisoituminen.
5. Taidon yleistäminen uusiin tilanteisiin sopivaksi.

(Salakari 2007, 25 - 26.)

Oppiminen on opettajan ja oppilaan yhteisprosessi. On mahdotonta erottaa opettamista ja oppimista toisistaan. Oppimista tutkitaan opettajan ja oppilaan vuorovaikutuksessa tapahtuvana suunnitelmallisena oppimistoimintana. Toisinaan opetus voi myös kytkeytyä läheisesti työhön. Tarkoituksena on saada sekä oppimistulos sekä esineiden tuottaminen. Opetuksella katsotaan olevan merkittävä vaikutus työssä

oppimisessa, sillä työntekijöiden koulutus vaikuttaa siihen, kuinka he osaavat käyttää hyväksi työhön liittyviä kehitysmahdollisuuksia sekä minkälaiset valmiudet heillä on uudenlaisen käytännön ja ratkaisujen itsenäiseen kehittämiseen. (Suojanen 1993, 115 - 116.)

Käsityöalalla kokemus on olennainen opettaja. Käsityön tekemisessä ihminen on koko persoonallaan mukana. Kokemus luo perustan mahdolliselle oppimiselle, mutta kaikki kokemus ei silti saa aikaan oppimista. On tärkeää jättää myös opettettujen asioiden pohdintaan riittävästi aikaa. Käsityöllisessä toiminnassa reflektointi on tärkeä seikka koko prosessin ajan. Reflektointi sisältää kolme pääelementtiä, jotka ovat kokemuksen palauttaminen mieleen, tunteiden huomioonottaminen ja kokemuksen uudelleenarviointi. (Suojanen 1993, 117 - 119.)

Taitojen oppimisessa on keskeistä sisäisten mallien muodostuminen ja orientaatioperustan syntyminen. Opittavassa asiassa pyritään löytämään sääntöjä, joiden mukaan toimitaan. Taidon oppimiseen tarvitaan kognitiivinen vaihe, jossa analysoidaan ja ymmärretään tehtävä sekä tunnistetaan keskeiset vaatimukset. Harjoitteluvaiheessa harjoitellaan valittuja menetelmiä, jolloin erilaisista osataidoista muodostuu saumaton kokonaisuus. Autonomisessa vaiheessa taidoista tulee nopeampi ja automaattisempi sekä taito rutinoituu. (Suojanen 1993, 123 - 124.)

3.5 Monta tapaa opettaa ja oppia

Oppimisen teorit kuvaavat erilaisia näkökulmia oppimiseen sekä sen monenlaisia ulottuvuuksia (Salakari 2007, 186). Uudet teorit ovat osittain kumonnet vanhat. Eri teorioiden antia voi myös yhdistellä tarkoituksenmukaisesti, ja niiden pohjalta voi suunnitella laadukasta opetusta. (Pruuki 2008, 9.) Eri kulttuureissa on erilaiset oppimiskäsitykset ja erilainen tapa välittää tietoa. Lähtiessään vieraaseen kulttuuriin ohjaamaan ja opettamaan, on hyvä tietää, mikä oppimiskäsitys siellä on vallalla. Se antaa suuntaa omalle toiminnalle ja auttaa ymmärtämään ohjattavien toimintaa ja käyttäytymistä. Se, mikä toimii täällä, ei välttämättä toimi muualla. Ohjattavien kykyyn vastaanottaa ja käsitellä uutta tietoa ja taitoa vaikuttaa se, miten he ovat tottuneet ja oppineet ottamaan uutta tietoa vastaan. Sen vuoksi on hyvä perehtyä erilaisiin oppimiskäsityksiin.

3.5.1 Behavioristinen oppimiskäsitys

Behavioristista oppimiskäsitystä leimaa ajatus aktiivisesta opettajasta ja passiivisesta opiskelijasta. Tällöin opettaja siirtää valmista tietoa opiskelijalle, joka opiskelijan on osattava toistaa mahdollisimman tarkasti. Opetus keskittyy tietojen ja taitojen ulkoiseen ohjaukseen, säätelyyn ja vakiinnuttamiseen. Oppiminen ymmärretään ärsyksen ja reaktion kytkeytymiseksi. Behaviorismissa oppiminen ymmärretään ulkoa ohjautuvana toimintana. Toivottu käyttäytyminen palkitaan ja ei-toivottua käyttäytymistä rangaistaan. (Pruuki 2008, 9 - 12.) Behavioristinen teoria

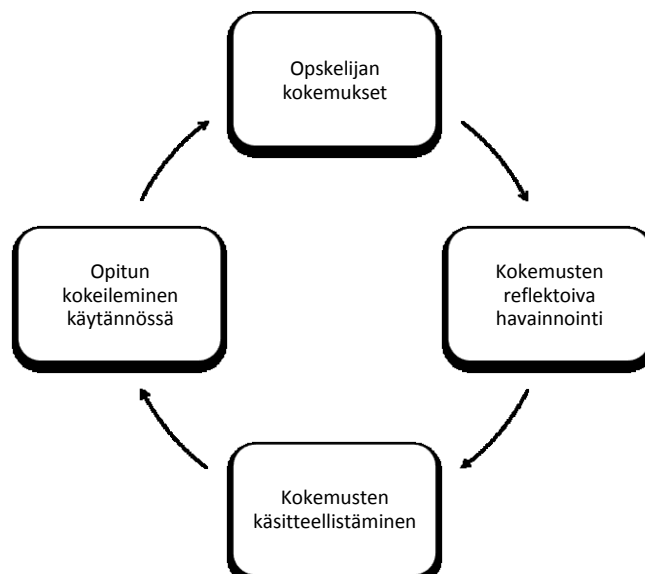
korostuu erityisesti oppimisen alkuvaiheessa, jolloin toimitaan ohjeiden mukaan. Ohjattava saa välittömästi palautetta suorituksen onnistumisesta. (Salakari 2007, 286.)

3.5.2 Sosiaalisen oppimisen teoria

Sosiaalisen oppimisen teoriasta puhuttaessa voidaan käyttää myös nimitystä mallioppiminen. Teoria käsittelee mallin ja esimerkin merkitystä oppimisessa. Tällöin yksilön käyttäytymisen muodostumisessa olennaista on vuorovaikutus. Henkilö tarkkailee toisen ihmisen tai ryhmän käyttäytymistä ja muodostaa siitä sisäisen mallin omaan toimintaansa. Tällöin yksilön valmiuteen toistaa mallia vaikuttaa se, miten käyttäytymisestä palkitaan tai rangaistaan. Vaikka monet ihmiset omaksuvat käyttäytymismalleja ryhmältä, johon kuuluvat, on teoria kuitenkin varsin yksipuolinen. Ihminen voi suhtautua sosiaaliseen ympäristöön myös kriittisesti, eikä teoria näin ota riittävästi huomioon ihmisen omaehtoista ajatusprosessien, tunteiden ja tarpeiden osuutta. (Pruuki 2008, 12.)

3.5.3 Kokemuksellinen oppiminen

Kokemuksellinen oppiminen perustuu humanistiseen psykologiaan. Oppimiskäsityksen ydinajatus on, että ihminen on aktiivinen ja itseohjautuva toimija, joka pyrkii toteuttamaan itseään. Oppiminen perustuu oppijan kokemuksiin ja refleктоivaan havainnointiin eli kykyyn arvioida omia kokemuksiaan. Kokemukset käsitteellistetään ja opittua kokeillaan aktiivisesti käytännössä. Näin omaa oppimista käytetään uuden oppimisen pohjaksi. (Pruuki 2008, 13 - 14.)

Kuvio 1. Kolbin sykli etenee neljässä vaiheessa (Pruuki 2008, 14.)

Kolbin ajatus aikaisemmista kokemuksista opiskelun ja oppimisen lähtökohtana on monin paikoin hyvin käyttökelpoinen. Jos taas aikaisempi kokemus on ohutta ja motivaatio alhainen, on malli vaikeasti sovellettavissa.

Kokemuksellisen oppimisen teoria nähdään taitojen opetuksessa yleisimpänä oppimista kuvaavana taustateorianana. Se kuvaa taidon oppimista alusta loppuun. Kokemuksellisessa oppimisessä korostuu aitojen kokemusten merkitys. (Salakari 2007, 187.)

3.5.4 Kognitiivinen ja konstruktivistinen oppimisteoria

Kognitiivisen oppimiskäsityksen ydin on ajatus yksilöstä aktiivisena tiedon käsittelijänä. Oppija vertaa saamaansa uutta tietoa vanhoihin tietoihinsa ja yrittää luoda näistä mielekkään kokonaisuuden. Kognitiivisuus näkyy monissa oppimisteorioissa. Erityisesti konstruktivistisessa oppimisteoriassa, jonka lähtökohtainen ajatus on aktiivisesta ihmisestä, joka rakentaa ja laajentaa omaa tietovarantoaan. Oppiminen on jatkuva prosessi, johon yksilön aikaisemmat tiedot, käsitykset ja kokemukset vaikuttavat. Yksilö asettaa tavoitteita oppimiselleen. Hän rakentaa ja muokkaa ajattelunsa ja toimintansa malleja. Oppimisen laatu ja tehokkuus riippuvat siitä, miten tietoinen ihminen on omasta tiedostaan ja kyvystään käsitellä sitä sekä oppimisprosessistaan. (Pruuki 2008, 16 - 18.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimukseni on laadullinen eli kvalitatiivinen. Sen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen, missä tapahtumat muovaavat toinen toisiaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Arvot muovaavat sitä, miten pyrimme ymmärtämään tutkimaamme ilmiötä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa suositaan ihmistä tiedon keruun instrumenttina, koska ihmistä pidetään riittävän joustavana sopeutumaan erilaisiin tilanteisiin. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja ”ääni” pääsevät esille. Kohdejoukko valitaan tarkoituksen mukaisesti ja suunnitelma muotoutuu tutkimuksen edetessä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157 - 160.)

Käytin tutkimusmenetelmänä teemahaastattelua ja etnografiaa. Ensimmäisen haastattelun toteutin ennen tutkimuskentälle lähtöä ja toisen tutkimuskentällä ollessani. Etnografisessa tutkimuksessa päämenetelmänä käytin havainnointia, valokuvaamista sekä tutkimuspäiväkirjan kirjoittamista. Tässä luvussa kerron, tutkimusmenetelmistä sekä aineiston koonnista ja analysoinnista.

4.1 Tutkimusmenetelmät

Ennen tutkimuksen aloittamista tulee valita, millä menetelmällä saa vastauksen asetettuihin kysymyksiin. Oli aineistonkeruumenetelmä mikä hyvänsä, on siinä aina tutkijan oma vaikutus mukana. Tässä kvalitatiivisessa tutkimuksessa olen käyttänyt tulkittavaan muotoon saatettavaa aineistoa, kuten sanallista, kuvallista sekä nauhoitettua. (Anttila 1996, 216 - 218.)

Anttilan (1996, 56 - 62) mukaan käsityöllisessä toiminnassa voidaan tietoa hankkia monin eri tavoin. Kaikki eivät ole tieteellisiä, vaikka ne olisivatkin täysin päteviä. Niitä ei myöskään voi laittaa paremmuusjärjestykseen. Emme kyseenalaista arkitietoa. Yleensä olemme tottuneita tiettyihin käsityksiin, jotka saattavat tuottaa hämmennystä joutuessaan toisen kulttuurin piiriin. Ennen käsityön parissa tehtävään tutkimukseen ryhtymistä päätin, minkä laatuista tiedonhankintaa oli tehtävä sekä mietin hankkeen perusteet. Perusteina pidin muun muassa tiedon tarpeen määrää ja luonnetta sekä mitä asiasta jo aikaisemmin tiedetään. Käsityöläisen osaaminen sisältää runsaasti asiaa, jota on lähes mahdoton kuvata sanoin, mutta silti tieteellisen tutkimuksen tehtävänä on saada siitä mahdollisimman paljon sanoiksi puettua.

Tutkimuksessa on syytä kiinnittää huomiota käsityöläisen sisäistä tietoa koskeviin hypoteeseihin. Ne ovat seuraavat:

- kysymyksen asettelu
- asiayhteyteen liittyvä tieto
- fyysinen eli aistimuksellinen tieto
- arvojen asettaminen, päätöksen teko ja toimintasuuntautunut tieto
- alitajuinen tieto, esikuva ja esimerkit
- ammattikunnan sisäiset normit.

(Anttila 1996, 61 - 62.)

4.1.1 Haastattelu

Haastattelu on eräänlainen keskustelu, joka tapahtuu tutkijan ehdoilla. Siinä tutkija pyrkii vuorovaikutuksessa saamaan selville asiat, jotka kuuluvat tutkimuksen piiriin. Nykyisin on siirrytty perinteisestä kysymys-vastaus-haastattelutilanteesta enemmän keskustelunomaisempiin haastattelutilanteisiin. On kuitenkin pohdittava yksityisyyden rajoja, kuinka paljon haastateltava on valmis kertomaan itsestään. Kun haastattelua käytetään tutkimusmenetelmänä, on syytä pohtia, kenen etua haastattelu ajaa vai saako haastateltava ainoastaan hyvän mielen. Haastateltavaksi suostumisessa näyttäisi olevan kolme motivoivaa tekijää. Ensimmäisenä haastateltavalle tarjoutuu mahdollisuus tuoda oma mielipide esiin. Tutkimushaastattelu tarjoaa yksityishenkilölle kanavan saada oma äänensä kuuluviin tai taustalla voi olla jopa narsistista halua tuoda omat ajatuksensa muiden tietoisuuteen. Toisaalta saattaa olla myös toive, että omat kokemukset saattaisivat auttaa muita samassa tilanteessa olevia. Motivoiva tekijä voi olla myös se, että haastateltava on

aikaisemmin osallistunut tieteellisen tutkimuksen tekemiseen ja siitä on jäänyt positiivinen kuva. (Eskola & Vastamäki 2010, 26 - 28.)

Teemahaastattelussa, jota tutkimuksessani käytin, aihepiiri on etukäteen määrätty. Tällöin haastattelijalla on jonkinlainen tukilista läpikäytävistä asioista, ei valmiita kysymyksiä. Haastattelupaikan valinta on myös olennainen, koska kyse on moninaisten sosiaalisten tekijöiden määrittämästä vuorovaikutustilanteesta. Haastattelutilanteen on hyvä olla mahdollisimman rauhallinen ilman muita virikkeitä. Liian muodollisessa tai virallisessa tilassa haastateltava saattaa kokea olonsa epämiellyttäväksi. (Eskola & Vastamäki 2010, 28 - 29.)

Teemahaastattelussa haastattelijalla on mielessä valmiita teemoja, joista hän haluaa haastateltavan kanssa keskustella. Teemat voivat tulla monella eri tavalla. Yksi, mikä on varsin usein käytössä, on intuitio. Se ei kuitenkaan ole suotuisa, koska haastattelun perustuessa pelkästään mieleen nousseisiin asioihin, siitä tulee helposti vaillinaisen. Toiseksi sellaisia kysymyslistoja on myöhemmin vaikea analysoida ilman teoreettisia kytkentöjä. Teemat voi etsiä myös kirjallisuudesta selvittäen esimerkiksi, mitä aikaisemmin on tutkittu. Lisäksi teemoja voi johtaa teoriasta. Tällöin teoreettinen käsite muutetaan mitattavaan muotoon. On myös mahdollista käyttää kaikkia keinoja. Olennaista kuitenkin on muistaa tutkimusongelma, johon on hakemassa vastausta. (Eskola & Vastamäki 2010, 35.) Toteutin kaksi teemahaastattelua, joiden pohjana käytin ensimmäisellä Tansanian matkalla tekemiäni havaintoja sekä teorian pohjalta kokoamaani asialistaa. Haastattelin kotiteollisuusopettaja FL Elsa Silpalaa 16.1.2012 hänen kotonaan. Nauhoitin haastattelun kokonaisuudessaan, jotta voin keskittyä tilanteeseen ja tiedot säilyvät oikeanlaisina. Silpala on ollut vahvasti mukana GOIGin historiassa kehittäen käsityökeskusta ja opettaen siellä kudontaa. Toisen haastattelun toteutin Tansaniassa 26.1.2012. Haastattelin tekstiilialan artenomi Marko Saarniota. Tansaniassa minulla ei ollut teknisistä syistä mahdollista nauhoittaa haastattelua, joten kirjoitin muistiinpanot käsin samalla, kun haastattelin. Saarnio on ollut opiskeluaikana vuonna 1998 harjoittelemassa GOIGissa ja tämän jälkeen opettanut siellä kudontaa. Hän on toimittanut myös swahilinkielisen kudonnan alan kirjan. Sekä Silpalalla että Saarniolla on omakohtaista kokemusta vieraassa kulttuurissa ohjaamisesta ja opettamisesta eli aiheesta, jota olen tutkimassa.

4.1.2 Etnografia

Etnografia on eettinen kohtaaminen, jossa tutkija kohtaa todellisen tilanteen, jolla on käytännössä todellista merkitystä. Yleensä sille ominaisia piirteitä ovat kohtuullisen aikaa kestänyt kenttätyö, aineistojen, menetelmien ja analyttisten näkökulmien monipuolisuus, tutkimuksen suorittaminen niissä olosuhteissa, joissa tutkimukseen osallistuvat ihmiset elävät. (Lappalainen 2007, 10 - 11.) Heikkinen ja Saariniemi (1986, 11 - 12) kertovat, että etnografian aineistonkeruun päämenetelmä on osallistuva havainnointi, jota itsekkin käytin, ja jatkavat, että sen ohella lähteinä voivat olla myös yhteiskuntatieteiden ja humanististen lähtieteiden keräämä fakta-aineisto. Aineellisiin aineistoihin kuuluvat

muun muassa valokuvina tallennetut aineellista kulttuuria ja tuotantoa edustavat objektit, kuten työvälaineet, asunto, ruoka ja vaatteet. Myös henkisen elämän ilmiöt, joita ovat muun muassa juhlamenot, tavat ja uskomukset, tallennetaan esimerkiksi valokuvoin, mutta myös muistiinpanojen avulla. Tutkimuksessani valokuvasin hyvin monenlaisia kohteita, vaikka tutkimisen kohteeni olikin rajattu, siihen on kuitenkin sidoksissa moni asia. Sen vuoksi valokuvasin tilanteita ja asioita sekä töissä että vapaa-ajalla. Työaikana kuvaamani kohteet liittyivät etenkin ohjaamani ryhmän toimintaan ja heidän käyttämiin työvälaineisiin. Vapaa-ajalla kuvasin niin omaa asumistani kuin juhlamenojakin. Tutkijana koin tärkeäksi, että pääsin osallistumaan erilaisiin paikallisiin toimintoihin yhtenä jäsenenä, vaikka oman värini puolesta en sinänsä pystynyt sekoittumaan massaan. Valokuvauksen lisäksi kirjoitin päivittäin tutkimuspäiväkirjaa. Ranta-Tyrkön (2005, 226 - 227) mukaan kenttätyössä on oleellista juuri tutkimuspäiväkirjan kirjoittaminen. Tutkimuksessa saatu tieto kiinnittyy voimakkaasti osallistuvan ja havainnoivan kenttätyöntekijän olemukseen ja kokemukseen. Tästä johtuen omassa etnografisessa tutkimustyössäni havaintoihini vaikuttaa aikaisempi kokemusmaailmani ja oma persoonallisuuteni. Kenttätyöhön kuuluva tietoinen maantieteellinen vaihdos voi toimia sosiaalisen ja kulttuurisen elämän ymmärtämisen menetelmänä. Kentällä tapahtuvassa tutkimuksessa on tärkeää, että tutkija saavuttaa luottamuksellisen suhteen paikallisten kanssa. On myös syytä kiinnittää huomiota esimerkiksi oikeanlaiseen pukeutumiseen, sillä vääränlainen pukeutuminen saattaa estää pääsyn joihinkin tilanteisiin. (Ranta-Tyrkkö 2005, 237 - 238.)

4.2 Tutkimuksen kulku ja aineiston käsittely

Kvalitatiivisen tutkimuksen kohteessa on usein monenlaisia ja monen tasoisia tulkittavia piirteitä, kuten kielelliset ilmaisut, sosiaaliset rakenteet, kulttuuriin liittyvät tekijät, historialliset ulottuvuudet, sekä taiteellista ja luovaa ilmaisua. Tulkintaa on kuitenkin seurattava ymmärtäminen, jotta tutkittavasta ilmiöstä muodostuisi tajuttava kokonaisuus. Tutkijan on yhdistettävä tutkittavat osat kokonaisuudeksi. Tulkintaan vaikuttavat tutkijan kiinnostuksen kohde, tutkijan oma kokemuksellinen maailma sekä tutkimukseen asetetut lähtökohdat ja tavoitteet. (Anttila 1996, 180.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen ideana on tulkita ja luoda selitysmalli tutkittavalle ilmiölle. Tutkimuksessa on otettava huomioon ilmiön sisältöyhteys, tarkoitus sekä prosessi, joka ilmiössä esiintyy. Sisältöyhteys liittyy ilmiön esimerkiksi sosiaalisiin, kulttuurisiin ja ammatillisiin yhteyksiin. Se luodaan myös elein, ilmein ja erilaisten toimintojen avulla. Aineistoa kootessa mieleen tulee usein tilanteessa ilmenneitä ilmeitä, eleitä sekä muita fyysisiä reaktioita, jotka ovat sanatonta viestintää. Nämä voivat parhaimmillaan antaa tukea verbaaliselle sisällölle. Sisältöyhteys liittyy ilmiön merkityksen luomiseen. Tarkoitus taas kertoo siitä, minkä vuoksi ja missä mielessä jokin asia ilmaistaan. Tutkijan tulee olla herkkä tunnistaakseen taustalla olevat ihmisten motiivit ja tarkoitusperät. Prosessi, jonka aikana aineisto kootaan, on otettava huomioon. Aineisto voidaan koota ajallisesti lyhyenä tai pitkänä jaksena. Prosessi merkitsee kehittymistä ja muuttumista. Käsitteelliset ovat tottuneet siihen, että

työskentelyn aikana voi tapahtua mitä tahansa. Prosessi voidaan analysoida tapahtumavaiheittain, avainkohtien tai -tapahtumien kautta tai ilmiössä olevien eri tekijöiden yhteisvaikutuksena. (Anttila 1996, 184 - 186.)

Osallistuessani Kulttuurivaihtoa käsityön keinoin -hankkeeseen, mikä vaikutti vahvasti opinnäytetyöni aiheeseen, pidin päiväkirjaa koko Tansaniassa olo ajan. Vaikka en tuolloin vielä tiennyt, että opinnäytetyöni aihe tulee koskemaan Tansaniaa ja vieraassa kulttuurissa ohjaamista, tuolta ajalta saatu ja kerätty tieto on ollut hyvänä pohjana lähtiessäni tähän prosessiin. Minulla oli jo jonkinlainen käsitys siitä, minkälaista kohdemaassa tulee olemaan. Tämä auttoi myös haastattelun teemoittelua, jonka toteutin 16. tammikuuta 2012 ennen uuteen matkaan lähtöä. Teemat valitsin aikaisempien omien havaintojeni sekä tutkimuskysymykseni perusteella. Haastattelin Elsa Silpalaa, joka on ollut vahvasti mukana GOIGin ja suomalaisten välisen yhteistyön luomisessa. Hän on myös opettanut GOIGissa kudontaa. Koen, että kysymysten asettelussa minulla oli hyötyä aikaisemmasta Tansanian matkasta. Pystyin tekemään tarkentavia kysymyksiä ja toisaalta myös ymmärsin vastaukset. Jos ei ole koskaan käynyt Afrikassa, ei voi välttämättä pelkän kuullun perusteella ymmärtää, mistä on kyse. Täytyy olla itse kokenut, maistanut ja haistanut sen todellisuuden. Haastattelun tukena käytimme Käsiteollisuuden tutkimusseura ry:n valokuvia, joista käy ilmi GOIGin toiminta 1990-luvun alussa sekä uuden käsityökeskuksen rakennusvaiheet. Sen lisäksi Silpalalla oli lukuisia kuvia ajalta, jolloin itse on ollut GOIGissa työskentelemässä. Silpala innostui niin kuvista, että moniin kysymyksiin sain vastauksen jo ennen kuin ehdin kysyä. Haastattelutilanteesta muodostui muistelutyylinen hetki. Käyttäisin tässä yhteydessä termiä muistelutyo kuvallisin keinoin. Tilanne antoi monessa mielessä vahvistusta omille kokemuksille ja toisaalta myös paljon uutta tietoa. Nauhoitin haastattelun kokonaisuudessaan. Kuten Eskola & Vastamäki (2010, 42) toteavat, haastatteluun kohdistuu paljon odotuksia. Sen jälkeen saattaa kuitenkin tuntua, että tässäkin tämä nyt oli ja iskee haastattelun jälkeinen masennus. Itselläni oli samanlaisia tunteita tilanteen jälkeen. Kun aloin litteroida haastattelua, huomasin, että olin saanut hyödyllistä tietoa paljon. Usein tarkka litterointi ei ole tarpeen (Eskola & Vastamäki 2010, 42). Tässäkin haastattelussa oli paljon mielenkiintoista kerrontaa, mikä ei liittynyt tutkimuskysymykseeni ja ne jätin kokonaan litteroinnista pois. Litteroinnin jälkeen jäsentelin aineiston teemoittain.

Tansaniassa tapasin tekstiilialan artenomi Marko Saarnion, joka on ensimmäisen kerran ollut GOIGissa vuonna 1998 suorittamassa harjoittelua. Tämän jälkeen hän on työskennellyt siellä eripituisia vaiheita opettaen kudontaa. Lisäksi hän on tehnyt tansanialaisen avustuksella swahilinkielisen kudonnan alan oppikirjan. Sovin Saarnion kanssa tapaamisen haastattelua varten 26.1.2012, koska hänellä oli omakohtaista kokemusta taidon viemisestä vieraaseen kulttuuriin. Strukturoimaton haastattelu, joka tarkoittaa avointa haastattelua ilman etukäteen tehtyä suunnitelmaa (Anttila 1996, 230 - 231) tapahtui GOIGissa, missä minulla oli käytössä vain kynä ja paperia. Kirjoitin haastattelussa esille tulleet asiat ranskalaisin viivoin ja hajanaisin sanoin. Myöhemmin lähtiessäni

purkamaan haastattelua huomasin kirjanneeni saamani tiedot liian vähäisin kommentein ja jouduin karsimaan epäselviä kohtia pois.

4.2.1 Analysointi etnografisessa tutkimuksessa

Oleellinen osa etnografista tutkimusta on havainnointi tutkimuskentällä. Valokuvaus, jota käytin, on yksi tapa koota aineistoa. Kuvauksen lisäksi pidin päiväkirjaa kaikista havainnoistani. Kirjasin päiväkirjaani kaikki päivän tapahtumat. Kirjoitin havaintoja siitä, miten ihmiset toimivat ja käyttäytyivät sekä työpäivien aikana että vapaalla ollessani. Anttilan (1996, 227) mukaan muistiinpanot tehdään sellaisenaan pelkkinä havaintoina, mutta toisaalta voi käyttää myös erilaisia tulkintoja. Muistiinpanot kannattaa tarkistaa ja täydentää heti tilanteen jälkeen tai itse tilanteessa jos mahdollista. Oma päiväkirjani sisältää sekä pelkkiä havaintoja että tulkintoja. Niiden lisäksi kirjoitin omista tunteista ja ajatuksista, erilaisista ihmisten kohtaamisista, väreistä ja tuoksuista. Opinnäytetyössäni päädyin sellaiseen ratkaisuun, että ennen analyysini ja tulkinnan tekemistä käytin suoria lainauksia päiväkirjastani. Ne palauttavat tilanteita ja kokemuksia ajatusmaailmaani sekä mahdollistaa lukijan samaistumaan ja ymmärtämään tilanteita.

Etnografisessa tutkimuksessa voidaan puhua sisäänpääsystä kentälle, joka muodostuu läsnäolon, havaintojen ja katseen kautta. Usein se on jokin yhteisö, kulttuurin osa-alue tai yhteiskunnan instituutio. (Palmu 2007, 139 - 140). Tutkimuskenttänäni toimi GOIG, jossa toimin ohjaajana ja osallistuin ryhmän jäsenenä toimintaan. Ohjasin ja opetin kutojille käsityötaitoja sekä toimin yhtenä luonnollisena ryhmän jäsenenä ajatellen koko GOIGin yhteisöä. Sen lisäksi kävin kouluvierailulla kahdella eri alasteella. Niissä toimin ulkopuolisena havainnoijana. Osallistuin myös juhliin ja muihin tilaisuuksiin. Palmu (2007, 143) toteaa, että kentältä lähteminen voi olla yllättävän vaikeaa. Tähän ajatukseen voin yhtyä. Kuten Palmu jatkaa, vaikka fyysisesti lähtee kentältä, se jää elämään projektissa, kokemusten jakamisessa muille sekä kirjoittamalla niistä.

Tutkimusvaiheet limittyvät usein ilman selkeitä rajoja. Voidaan ajatella, että analyysi alkaa jo kentällä niistä päätöksistä, katseista, rajauksista ja muistiinpanoista, joita tehdään. (Palmu 2005, 144.) Huomasin itsessäni, että kentällä ollessa kiinnitin huomiota sellaisiin asioihin, joita olin tutkimassa tai muuten olennaisesti vaikuttivat tutkimukseen. Kenttätöväiheen jälkeen järjestin keräämäni aineiston teemoittain, esimerkiksi ohjaukseen ja opetukseen liittyvät aiheet kokosin yhteen, taidon oppimiseen liittyvät yhteen ja kulttuuriin liittyvät aiheet yhteen. Tämän jälkeen karsin aineistosta sellaisia aihealueita, jotka eivät liittyneet tutkimukseeni. Seuraavaksi aloin käsitellä yhtä teemaa kerrallaan analysoiden sen sisältöä ja samanaikaisesti luin teemaa käsittelevää kirjallisuutta. Tein vertailevaa analyysia, jossa tarkastelin Suomen ja Tansanian välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä koskien taidon ohjaamista ja opettamista sekä oppimistyyliä ja kulttuuria yleisesti.

Etnografisessa tutkimuksessa aineiston analysoinnin tarkoituksena on löytää ja kehittää käsitteitä, jotka auttavat ymmärtämään, mistä

tutkittavasta ilmiöstä on kysymys. Tavoitteena ei ole ymmärtää, miksi jokin on, vaan mitä jokin on. Metodien avulla ei varsinaisesti pyritä uuden teorian luomiseen, vaan sen avulla pyritään selittämään ja ymmärtämään ilmiön luonnetta. Aineisto kootaan läsnä olemisen ja haastattelujen avulla. Tutkimus alkaa siitä, että ihminen on kiinnostunut jonkin kiinteästi toimivan tai oman kulttuurinsa omaavan yhteisön piirteistä. (Anttila 1996, 305 - 306.)

5 GOIG (GETTING OLD IS TO GROW)

Getting Old Is to Grow eli GOIG perustettiin Tansaniassa vuonna 1990. Se oli alkujaan koulutettujen naisten yhdistys. Sitten uudet säännöt mahdollistivat myös miesten liittymisen jäseniksi. Järjestön toiminnan tavoitteena oli pitää eläkkeellä olevat naiset henkisesti ja fyysisesti aktiivina. Lisäksi tavoitteena oli hyödyntää heidän tietojansa ja taitojaan ammatilliseen koulutukseen ja sitä kautta elintason kohottamiseen. Naiset voisivat opettaa vähempiosaisille ammattitaitoja ja pyrkiä näin vahvistamaan naisten omaa perinteistä ammattitaitoa ja kulttuuri-identiteettiä. Lisäksi tarkoituksena oli vahvistaa naisten taloudellista ja henkistä itsenäisyyttä järjestämällä työelämämahdollisuuksia ja tuotteiden myyntiä sekä luoda yhteisöstä turvallinen järjestö. (E. Silpala, haastattelu 16.1.2012.)

Suomalaiset ovat olleet aktiivisesti mukana GOIGin toiminnan kehittämisessä miltei alusta asti. Pitkään Tansaniassa vaikuttanut Helsingin yliopiston kehitysmaainstituutin tutkimusjohtaja Marja-Liisa Swantz piti Lahden seminaarissa syksyllä 1990 esitelmän, jonka jälkeen oli kehitysyhteistyökeskustelu. Seminaarissa mukana ollut Elsa Silpala kertoi Swantzin luennon olleen erittäin innostava ja mukaansa tempaava. Samoihin aikoihin Swantzin entinen tansanialainen työtoveri Hambasa Maedan johtama yhdistys Handicraft Society Getting Old Is to Grow etsi järjestöä, joka lähtisi tukemaan tansanialaisia naisia käsityökoulutuksen avulla ja mahdollistaisi näin naisten itsenäistymisen. Seurauksena oli, että neljä Wetterhoffin käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksen opettajaa, joista yksi oli Silpala, tekivät suunnitelman yhdessä mama Maedan kanssa. Mama Maeda oli tuohon aikaan vierailulla Wetterhoffilla. Sen jälkeen opettajat lähtivät seitsemäksi viikoksi Tansaniaan käynnistämään opetusta ja Tansania-projekti sai alkunsa. (E. Silpala, haastattelu 16.1.2012.)

Suomesta hankkeeseen lähti mukaan Suomen käsityöammatin ammatti-, kulttuuri- ja tutkimusseura, joka sittemmin muutti nimensä Käsiteollisuuden tutkimusseura ry:ksi. Hanke aloitti toimintansa vuonna 1991. Saman vuoden syksyllä alkoi koulun toiminta Dar es Salaamin esikaupunkialueella vuokratiloissa yksityistalon päädyssä, jossa oli aikaisemmin toiminut paikallinen kapakka. Huone oli pieni, mistä oli mahdollisuus levittäytyä myös terassille. Samaan aikaan Silpala valittiin puheenjohtajaksi ja hänellä oli näin automaattisesti vastuu projektista. Suomalaisten kanssa yhteistyössä rakennettu koulutuskeskus valmistui

vuonna 1996 ja se luovutettiin GOIGin käyttöön saman vuoden lopulla. Koulutuskeskuksessa opetetaan kankaankudontaa ja -värjäystä, kivenhiontaa, korujen valmistusta sekä ompelua. Koulutuskeskuksen yhteydessä toimii käsityömyymälä keskuksessa valmistetuille tuotteille sekä lisäksi päiväkotia. (E. Silpala, haastattelu 16.1.2012.)

GOIGin tarkoitus oli ennen kaikkea naisten tukeminen. Koulutuksen tuli olla mahdollista kaikille ilman minkäänlaista pohjakoulutusta. Alkuvuosina korostettiin myös sitä, että koulu olisi avoin kehitysvammaisille ja muille syrjäytyneille. Yksi aktiivisesti mukana olleista naisista oli tuohon aikaan töissä sosiaalivirastossa. Sitä kautta GOIGissa oli mukana muun muassa polioinvalidia. (E. Silpala, haastattelu 16.1.2012.)

GOIG on kokenut sittemmin monenlaisia vaiheita. Tällä hetkellä GOIGiin odotetaan uutta nousua. Rehtori Misana Manyama on toiminut virassaan noin kaksi vuotta. Hänen toiveensa on saada GOIG uuteen nousuun vaikeiden vuosien jälkeen. Aikaisemmin vireä käsityökeskus koki suuren menetyksen, kun entinen lahjakas rehtori päätti perustaa oman koulun huomattessaan, että toiminnalla voi ansaita rahaa. Samalla hän otti mukaansa parhaat kutojat ja ilmoitti GOIGin loppuneen kokonaan. Tällainen toiminta on Tansaniassa varsin yleistä. Koulun toiminta ei kuitenkaan lakannut, mutta se koki suuren menetyksen, mistä alkoi vuosia jatkunut alamäki. Nyt uusi rehtori Manyama on suuren haasteen edessä. Silpala uskoo hänen pystyvän vastaamaan haasteeseen samoin kuin Marko Saarnio, joka on ollut GOIGin toiminnassa mukana vuodesta 1998 vuoteen 2005. Hänen mukaansa johto on nyt hyvin sitoutunut. Sekä Silpala että Saarnio (haastattelu 26.1.2012) ovat yhtä mieltä siitä, että noustakseen jaloilleen GOIG tarvitsee paljon apua. Oppilaita saisi varmasti lisää, jos olisi hyviä ja päteviä opettajia. (E. Silpala, haastattelu 16.1.2012.)

Suomessa GOIGin virallinen yhteistyökumppani oli Käsiteollisuuden tutkimusseura ry. Myös ulkoministeriön kehitysyhteistyöosaston kansalaisjärjestötuki oli tukemassa hanketta sekä monia vapaaehtoisia. Lisäksi perustettiin GOIG-tukiryhmä, joka järjesti varainhankintaa mahdollistaen osittain hankkeen onnistumisen. Hanke päättyi vuonna 2004, jolloin se luovutettiin virallisesti GOIGille. Jonkin tasoinen yhteistyö suomalaisen ja GOIGin kanssa on kuitenkin jatkunut. (E. Silpala, haastattelu 16.1.2012.) Vuosina 2010 ja 2011 toteutettiin ulkoministeriön rahoittama Kulttuurivaihtoa käsityön keinoin -hanke yhdessä Hämeen ammattikorkeakoulun ja GOIGin kanssa, mikä on myös tämän opinnäytetyön innoittaja.

Kuva 1. GOIGin ammatillisen käsityökeskuksen portti.

6 VIERAALLA MAALLA

*Astun vieraalle maalle,
kuumuus lyö kasvoilleni
hiki virtaa otsallani, paita liimautuu ihooni.
Erilaiset hajut, outo puheensorina,
ihmisiä kaikkialla.
Saan hämmentyneen katseen
ja lähetän samanlaisen takaisin.
Askeleeni tallautuvat hiekkaan,
jätän oman jälkeni.
Huomaako sitä kukaan,
välittääkö siitä kukaan?
Täällä en ole yksi heistä,
olen muukalainen,
muukalainen vieraalla maalla.*

Anu Ropo (2012)

6.1 Kulttuurien kohtaaminen

Kulttuurien kohtaamisessa eri kulttuurien edustajat kohtaavat todellisessa elämässä. Ihmisten tapaamisissa eivät kohtaa kokonaiset kulttuurit vaan pienet kulttuurin palaset, joita jokainen kantaa mukanaan osana kulttuuri-identiteettiä. Valtaväestö näkee vieraan kulttuurin edustajan aina jossakin roolissa. Kohtaaminen on harvoin tasavertainen, koska valtakulttuurin

edustajalla on kotikenttäetu. Vieraassa kulttuurissa työskennellessä vaaditaan sopeutumista ja vieraiden tapojen opettelua. (Aro 1998, 10.)

Saapuessani Tansaniaan tammikuussa 2011 vastassa oli hiostava kuumuus, monet uudet hajut ja valtava värien kirjo. Ihmetellen ja intoa puhkuen katselin ympärilläni, halusin kokea ja nähdä mahdollisimman paljon. Hiljalleen mieleeni tuli ajatus siitä, mitä kaikkea annettavaa ja opetettavaa minulla olisi. Moni asia, miten näin siellä ihmisten toimivan, tuntui oudolta. Esimerkiksi kaikki roskat lajittelun sijaan poltetaan tai heitetään maahan, mihin ne vähitellen hautautuvat ihmisten tallomana. Minulla oli mielessäni paljon hyviä ideoita ja ehdotuksia sekä uusia toimintatapoja, joilla voisi muuttaa monia asioita toimivammiksi ja tuottavimmiksi.

Vähitellen tajusin kuitenkin voimattomuuteni ja pienuuteni suuressa maailmassa suurten ihmismassojen keskellä. Pettymys alkoi vallata mieltäni. Tajusin, etten sittenkään voi muuttaa juuri mitään, en edes sitä roskien lajittelua. Oloni tuntui lähes epätoivoiselta. Uusien ideoiden sijaan ajattelin, onko minusta mitään hyötyä täällä ja tuhlaanko vain omaa aikaani ”pyörimällä” päivä toisensa jälkeen samojen niin hitaasti käynnistyvien työpäivien keskellä.

Sen lisäksi, että olo tuntui turhautavalta, mieleni valtasi lähes ahdistus siitä, kuinka moni ympärilläni oleva ihminen kärsii nälkää. Näin myös monia sellaisia puutteita, joita meidän on vaikea kuvitella. Ideat ja ajatukset, jotka matkan alkuvaiheessa täyttivät ajatukseni, olisivat antaneet vastauksen nälänhätään ja muihinkin ongelmiin. Matkan edetessä nämä ajatukset kuitenkin hävisivät Tansanian pölypilvien mukana kadoten jäljettömiin. Ne hienot ideat, joilla ajattelin muuttaa ympäröivää maailmaani, olivat romuttuneet yksi toisensa jälkeen. Nyt niiden tilalle oli tullut epätoivo ja usko parempaan huomiseen hävinnyt.

Vasta myöhemmin tajusin, että muutos ei lähde minusta, eikä sen kuulukaan lähteä. Voidaksemme luoda jotain parempaa, halun pitää lähteä siitä yhteisöstä, jonne haluamme hyvän siemenen kylvää. Länsimaalainen elämäntyyli ja tapa toimia eivät ole ainoita oikeita. Meillä on myös opittavaa afrikkalaisilta. Emme voi lähteä muuttamaan muita omista lähtökohdistamme käsin. Kun halu muutokseen ja uuden oppimiseen sekä sen hyödyntämiseen lähtee heistä itsestään, voi odottaa uusia pysyviä toimintatapoja ja siihen me voimme rohkaista heitä. Ollessamme vieraalla maalla meidän tulee kunnioittaa sen maan tapaa toimia ja elää, vaikka me oudoksuissimmekin sitä.

Näihin edellä esitettyihin pohdintoihin liittyen, olen miettinyt myös omaa tulevaa ammattiani ohjaajana. Jokainen, joka lähtee ulkomaille työskentelemään, joutuu käymään erilaisia tunnetiloja läpi. Hänen tulee etsiä ja omaksua tietoa vieraasta kulttuurista ja ennen kaikkea hyväksyä erilaisuus.

Kuva 2. Lähiravintola, josta itsekkin kävin muutaman kerran ostamassa illallisen.

Kuva 3. Roskat poltetaan auringonlaskun aikaan.

6.2 Kulttuurin tunteminen ja tunnistaminen

”*Hymyile, mutta älä luota.*” Tämä oli lyhyt ja ytimekäs ohje, jonka rehtori Manyama antoi heti ensimmäisenä päivänä tullessani Tansaniaan tammikuussa 2012. Sanat kertovat paljon ja vielä, kun ne ovat kriittistä suhtautumista omaan kulttuuriin, niissä on mielestäni enemmän painoarvoa.

Erilaisten kulttuurien välinen osaaminen tuo miellelyhtymän monikielisyydestä, avoimesta ja ennakkoluulottomasta suhtautumisesta sekä vuorovaikutuksesta toisten kulttuurien uskontojen ja heidän edustajiensa kanssa. Erilaisuus voidaan nähdä joko myönteisesti eteenpäin

vievänä tekijänä tai etenemisen esteenä. (Lasonen, Halonen, Kempainen & Teräs 2009, 11 - 12.)

Yli puoli vuosisataa Afrikan historiaa intensiivisesti elänyt Swantz (2003, 57 - 58) kertoo omasta kokemuksestaan, kun hän oli lähdössä Afrikkaan. Hänen tietämyksensä perustui etupäässä lähetystyömenetelmiin. Afrikka tunnettiin siihen aikaan perinteisenä lähetyskohteena. Ajatuksena oli, että maanosan elämää, kansoja, kulttuuria ja historiaa voisi oppia tuntemaan siellä eläessään. Swantz toteaa, että oma motivoituminen valmistautumisessa on tärkeintä. Hänen mukaansa hänellä itsellään olisi pitänyt olla mielenkiintoa laajentaa tietoaan jo ennen lähtöä. Hänellä kesti vuosia tajuta, mistä Afrikan kulttuurissa ja kehityksessä on kysymys. Swantz olettaa sen johtuneen intellektuaalisesta, sosiaalisesta ja hengellisestä ympäristöstä, josta hän lähti maailmalle. Lisäksi omasta kehittymättömyydestä ja hitaudesta tajuta ympäröivän maailman rikkautta ja tarpeita, rohkeuden puutteesta tarttua asioihin sekä siitä, että oikeanlainen uteliaisuus ei ollut vielä herännyt.

Kulttuuritietämys ja -tuntemus ovat mielestäni perusedellytyksenä työskennellessä vieraassa maassa. Kulttuurienvälinen herkkyys on ihmissuhdetaitoja. Tärkeintä siinä ei kuitenkaan ole vain sisäinen tietous toisen kulttuurin arvomaailmasta ja toimintatavoista, vaan myös kyky laittaa se käytäntöön. (Vartia 2009, 56 - 58.)

Se, mitä me pidämme tärkeänä, saattaa jollekin toisessa kulttuurissa elävälle olla toissijainen asia. Olemme piintyneitä omiin tapoihimme toimia, emmekä osaa edes tiedostaa saatikka kyseenalaistaa omia tottumuksiamme. Vartia (2009, 68) kertoo esimerkin siitä, miten tärkeitä meille suomalaisille numerot ovat. Kun lapsi syntyy, meille on tärkeää tietää lapsesta kertovat tiedot numeroina: syntymäpäivä, -aika, -paino ja -pituus, kun taas kaikissa kansainvälissä sairaaloissa ei ole tapana mitata ja punnita vauvoja. Joissakin kulttuureissa ikä ei ole julkista tietoa, kuten meillä. Toisaalta numerot tuovat dynaamisuutta ja tehokkuutta. On eri asia sanoa esitelmässä, että kerron teille muutaman tärkeän seikan kuin sanoa, että kerron teille kolme merkittävää asiaa.

Vuorovaikutustilanteissa sanalliselle vuorovaikutukselle on tunnusomaista, että ihmiset tulkitsevat viestin omista lähtökohdistaan. Ohjaajan on tärkeä kiinnittää huomiota puhenopeuteen ja puhetapaan. Monotoninen puhe etäännyttää ja eloisa puhuminen ja kyseleminen osoittavat, että ohjaaja on kiinnostunut opiskelijoista. (Pruuki, 2008, 44 - 45.) Vartian (2005, 75) mukaan jopa 90 prosenttia ihmisten välisestä kommunikaatiosta on sanatonta viestintää. Pruuki (2008, 45) taas toteaa, että viestiessään ihmiset välittävät sanojen lisäksi tunteita ja asenteita. Viestintään kuuluu aina myös oheisviestintä, joka näkyy eleissä, ilmeissä, äänensävyssä ja persoonassa. Vartia (2005, 75 - 78) kertoo eri kulttuureissa elekielen olevan erilaista, mikä saattaa johtaa vääriin tulkintoihin. Saatamme joskus virheellisesti ajatella, että käyttämämme elekieli on kansainvälistä ja ymmärrettävää kaikkialla. Kuitenkin monet meille suomalaisille merkitykselliset pään nyökytykset ja olkapäiden kohautukset saattavat jossain muualla olla täysin merkityksettömiä tai

merkitä päinvastaista. Myös katsekontakti, jota me pidämme rehellisyyden ja luotettavuuden merkinä, voi toiselle merkitä jotain aivan muuta. Esimerkiksi Aasiassa ja Afrikassa suora katsekontakti voidaan tulkita kunnioituksen puutteeksi. Etelä-Euroopassa naiset kulkevat pää pystyssä vilkuilematta sivuilleen, jolloin suomalaisnainen saattaa joutua kiusallisiin tilanteisiin katsoessaan miestä suoraan silmiin.

Samalla tavalla kuin vieraasta maasta tänne tulleen identiteetti ja itsetunto joutuvat koetukselle, myös niitä, jotka lähtevät ulkomaille työskentelemään kohtaavat samat haasteet. He tarvitsevat tietoa ja taitoa selviytyäkseen uusien asenteiden keskellä. Erilaiset arvomaailmat kohtaavat toisensa. Identiteettimme usein muuttuu sen mukaan, missä olemme. Kansallinen identiteettimme rakentuu usein yhteisen ytimen ympärille, esimerkiksi kielen, maantieteellisen alueen tai uskonnon mukaan. (Vartia 2005, 89, 93 - 94.)

Erilaisten kulttuurien kanssakäymisessä meidän on tunnistettava ja sisäistettävä erilaisten yhteisöjen arvomaailmaa. On hyvä määritellä myös oma henkilökohtainen arvomaailma. Kansainvälinen kanssakäyminen on haastavaa, sillä universaaleja arvoja ei ole, vaan joudumme etsimään yhteistä vuorovaikutuksen perustaa, jossa voimme toimia toista kulttuuria ymmärtäen ja toisiltamme oppien. Erilaisten kulttuurien välinen yhteistyö vaatii työtä, ymmärrystä ja toisen osapuolen vilpitöntä kunnioittamista. Vaikka olisimme perehtyneet hyvin toiseen kulttuuriin, syntyy helposti väärinkäsityksiä. Tilanteista eteenpäin pääsemiseen tarvitaan kärsivällisyyttä ja anteeksiantoa. Toisen kulttuurin edustajaa on kohdeltava niin kuin haluaisimme itseämme kohdeltavan. (Vartia 2005, 148 - 150.)

Sen lisäksi, että tunnemme ja tiedostamme paikallisen kulttuurin, tulee kohdata myös työyhteisössä vallitseva kulttuuri. Työpaikoilla on erityinen toimintakulttuuri, joka vaikuttaa siihen, kuinka työyhteisön jäsenet ovat vuorovaikutuksessa keskenään sekä siihen, millaisia käsityksiä ja odotuksia heillä on toisiaan kohtaan. Työpaikan kulttuuri koostuu usein kahdesta erilaisesta toimintakulttuurista, virallisesta ja epävirallisesta. Virallinen on määritelty toimintastrategioissa ja tavoiteohjelmissa, kun taas epävirallinen siitä, kuinka henkilökunta todella hoitaa työnsä. Epävirallinen on erityisen vaikea uudelle tulokkaalle, koska se heijastelee usein paikallisia tapoja ja käytäntöjä. Tähän liittyy myös erityinen työpaikan toimintojen ympärille kehittynyt kieli, joka ei uudelle tulokkaalle tai vastikään maahan tulleelle puutteellisen kielitaidon omaavalle helposti avaudu. (Verma 2005, 60.)

Kuva 4. Elämää Dar es Salaamin laitamilla.

6.2.1 Afrikka suomalaisin silmin

Suomalaisessa kulttuurissa kasvaneena minulle on kehittynyt suomalainen kulttuuri-identiteetti, joka vaikuttaa siihen, miten koen vieraan kulttuurin. Aron (1998, 9) mukaan oman kulttuurin ulkopuolella elämistä helpottaa, mikäli oma kulttuuri-identiteetti on myönteinen. On kuitenkin varottava, ettei oma kulttuuri-identiteetti muutu oman kulttuurin ylemmydeksi, mikä estää vieraaseen kulttuuriin sopeutumista. Oman kulttuurin alemmuus puolestaan voi aiheuttaa varauksetonta vieraan kulttuurin ihailua, mikä ei edistä todellista ymmärtämistä.

Nivala (2003, 101) kertoo afrikkalaisessa kulttuurissa olevan paljon sellaista hyvää, joka länsimaalaisilla on vähäisempää. Yhtenä esimerkkinä hän mainitsee rinnalla elämisen taidon. Se on tarvetta ja kykyä antaa aikaa silloin, kun sitä tarvitaan. Erityisen vahvasti piirre tulee esille sairauden kohdatessa, jolloin yhteisö huolehtii avun tarvitsijasta. Yhteisöllisyys onkin merkittävä ero suomalaisen ja afrikkalaisen elämäntyylin välillä. Kun meillä yleisesti ottaen korostetaan yksilön kykyjä ja pärjäämistä, Afrikassa yhteisöllisyys on kaikessa läsnä. Se on paljolti kulttuurisidonnainen asia. Itse ajattelen asian myös niin, että Afrikassa elämä ja jokapäiväisten tarpeiden täyttäminen on niin paljon haastavampaa kuin esimerkiksi Suomessa, että muista ollaan tietyllä tavalla jopa riippuvaisia, mikä vaatii yhteisöllisyyttä ja sitä, että autetaan toinen toisiaan. Voi vain arvailla, mitä yhteisöllisyyden käy, jos Afrikka alkaa koneistua ja kehittyä yhtä huimasti kuin länsimaat ovat viime vuosisadan aikana kehittyneet. Yhteisöllisyyteen palaan vielä luvussa 7.4.

Yksi asioista, mihin Tansaniassa kiinnitin huomiota, oli tervehtiminen. Jos osasi tervehtiä paikallisten tavoin, sai heti luotua erilailla kontaktin, vaikka muuten ei osannutkaan paikallisten kieltä. Toisin kuin Suomessa, siellä tervehdittiin niin tuttuja kuin tuntemattomiakin. Tansaniassa, kuten monessa muussakin maassa, harrastetaan myös ”small talkia”, joka

monelle suomalaiselle on vierasta. Uskonto on siellä vahvasti läsnä ja se nousikin usein esille päivittäisissä keskusteluissa. Uskonto on myös vaikuttanut kunkin yhteisön kulttuuriin ja arvoihin (Vartia 2005, 30). Siksi sitä ei mielestäni voi sulkea pois pohtiessa kulttuurien välisiä eroja ja vaikuttavuuksia työntekoon. Vartian (2005, 31) mukaan uskontojen ja niiden luoman arvopohjan merkitystä ei voida vähätellä millään yhteiskunnallisella sektorilla. Tansaniassa kristityt, muslimit ja luonnon uskontoihin uskovat sekoittuvat sulassa sovussa, vaikka kaikki tuovat kantansa selkeästi esille. Bussien etuikkunoissa julistetaan tarroin, mikä on kuljettajan vakaumus. Tämä näky saattaa aluksi hämmentää meitä, jotka emme ole tottuneet näkemään arkielämässä niin vahvoja kannanottoja. Suomalainen jäykähkö asenne saattaa hieman horjua astuessaan kirkkoon Tansaniassa. Ensiksikin siellä olet lähes kunniavieras. Sinut saatetaan etupenkkiin ja esitellään kirkkokansalle. Tulee vain mieleen, miten me käyttäytyisimme Suomessa vastaavassa tilanteessa. Katsoisimmeko vierasta tulijaa hiukan nenänvartta pitkin ja kääntäisimme päämme. Kun kirkonmeno Tansaniassa alkaa, musiikki soi niin kovaa, että korvia särkee ja kirkkokansa laulaa ja tanssii. Koska kirkot ovat usein pieniä eikä koko seurakunta mahdu yhdellä kertaa jumalanpalvelukseen, niitä voidaan pitää saman päivän aikana kolme. Tämä kertoo siitä, miten uskollisia tansanialaiset ovat omalle uskonnolleen, mikä se sitten onkin.

Rikkaiden ja köyhien välinen kuilu Tansaniassa on silmiinpistävä suuri suomalaisen silmin katsottuna. Vastakohtaisuuksia voi nähdä vieressä. Suuren hienon muurein suojatun rakennuksen vieressä voi olla epämääräisistä laudoista, pahveista ja aaltopellistä kyhätty rakennusta muistuttava hökkeli. Myös slummit ovat Tansaniassa nykypäivää. Köyhyyttä on niin paljon, että on helpompi yrittää olla näkemättä todellisuutta kuin katsoa sitä suoraan silmiin. Se satuttaa todella syvältä. Vaikka pääosin tansanialaiset ovat erittäin ystävällisiä ja vieraanvaraisia valkoisia kohtaan, näkevät he valkoiset myös rahantulonlähteenä. Tämä saattaa johtaa varasteluun. Yhtenä neuvona voisi pitää sitä, että pidä rahaa sen verran taskussa, että jos se varastetaan, ei ala harmittamaan. Koska varkaat voidaan kivittää kuoliaaksi, kuten kuin itse näin, voi kadulla miettiä, annanko mieluummin rahojen mennä vai lähdenkö huutamaan, että ottakaa varas kiinni.

Asia, joka suuresti eroaa suomalaisen ja afrikkalaisen kulttuurin välillä, on ajan käsite. Kun me sovimme tapaamisen tiettyyn kellon aikaan, oletus on, että sopimus pitää. Afrikassa näin ei ole. Tuntien ja jopa päivien myöhästyminen sovitusta ajasta on arkipäivää. Aluksi se voi tuntua todella turhautavalta, mutta meidän aikatauluttaminen tuntuu afrikkalaisista kiirehtimiseltä ja saattaa herättää heidän keskuudessaan jopa hilpeyttä. Samoin meidän tapamme stressata ja murehtia asioista ei kuulu afrikkalaiseen kulttuuriin. Afrikkalaisilla on kyky elää hetkessä – tässä ja nyt. Toisaalta se on ihailtavaa, toisaalta se asettaa omat haasteet toimimiseen heidän kanssaan yhteistyössä.

6.3 Lähimmäisen kohtaaminen

Ohjaajana työskentely on vuorovaikutuksellista kohtaamista. Ihmiskäsitys ja itsetuntemus vaikuttavat siihen, miten näemme ja kohtaamme muut ihmiset. Tässä kappaleessa on ote omasta päiväkirjastani, jossa kuvaan tilanteen tutkimuskentällä tapahtuneesta eräänlaisesta kohtaamisesta, joka sai minut hämilleni ja pohtimaan omia arvoja. Sen seurauksena tuli ajatus kultaisesta säännöstä ja siihen kytköksissä olevista asioista.

6.3.1 Olenko eläintarhan apina?

Torstai 2.2.2012

Tänään Goigissa kävi vieraita, ryhmä länsimaalaisia nuoria naisia. He olivat Art in Tanzania -järjestöstä, joka on juuri aloittanut yhteistyön Goigin kanssa. Vierailusta jäi todella outo tunne.

Tein hommia kutojien kanssa, kuten aikaisempinakin päivinä. Paikalle saapui ryhmä mzunguja. Kameran räpsyivät ja videokamera kuvasi koko ajan. Olisin halunnut vain piiloutua. Katsoin kysyvästi vieressäni olevaa kutojaa. Näin hänen katseessaan jotakin, jotakin sellaista, jota en ollut aikaisemmin hänen silmissään nähnyt. Se katse kertoi enemmän kuin yksikään sana. Se oli epätoivoa, tuskaa ja häpeää, ikään kuin se olisi paljastanut enemmän kuin hän olisi halunnut kertoa. Sitten hänen silmänsä painuivat hiljaa kohti likaista lattiaa.

Siirryin kutojan selän taakse, en halunnut joutua kameran kohteeksi. Piilouduin ja samalla häpesin. Häpesin omaa käytöstäni. Kaikki tapahtui kuin hidastetussa filmissä.

Sanaakaan sanomatta ryhmä poistui hitain, laahustavin askelin, joku käänsi vielä päänsä, vilkaisi taakseen ja hävisi kulman taakse. Sen jälkeen kutomo heräsi eloon. Kutojat heittivät muutamia lausahduksia ilmaan ja naurahtivat. En ymmärtänyt sanaakaan, mutta tajusin, että nauru ei ollut ilosta, se oli tapa käsitellä tilanne.

Omat tunteeni jäivät vellomaan. Mietin omaa käytöstäni, olenkohan itse tehnyt noin, katsellut ja kuvannut kuin näkisin apinoita eläintarhassa, jotka eivät ansaitse edes tervehdystä. Silmäni kostuivat ja yritin jatkaa työtäni kuin mitään ei olisi tapahtunut.

6.3.2 Kultainen sääntö

Toisten ihmisten kohtaamiseen vaikuttaa ihmiskäsitys. Käytännössä ihmiskäsitys tarkoittaa niiden henkilökohtaisten käsityksien kokonaisuutta, joka jokaisella on ihmisenä olemisesta ja hänen suhteestaan muihin ihmisiin ja maailmaan. Ihmiskäsitys muovautuu hiljalleen vuorovaikutussuhteessa siihen kulttuuriin, jossa hän elää ja kasvaa. Käytännön työssä ohjaajalle tulee ongelmia, mikäli hän ei ole pohtinut omaa ihmiskäsitystään. Se toimii hänessä tiedostamattomana ja ohjaaja

pitää itsestään selvyyskinä omia näkemyksiään, joita ei tule mielenkään epäillä tai kyseenalaistaa. (Keski-Luopa 2001, 94.)

Tuttu kultainen sääntö ”kaikki, minkä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te heille”, on käytössä monissa uskonnoissa erilaisina muunnelmina. Tämä olisi hyvä pitää mielessä myös vieraassa kulttuurissa toimiessa. Jotta tätä pystyisi vähänkään toteuttamaan, itsetunto tulisi olla terveellä pohjalla. Keltikangas-Järvinen (1998, 36 - 37) kertoo, kuinka itsetunto on yhteydessä sosiaalisiin taitoihin ja kykyyn tulla toimeen muiden ihmisten kanssa. Aito kiinnostus toista kohtaan, valmiudet ottaa toinen huomioon sekä arvostaa muita ovat asioita, jotka ainakin jonkin verran ovat yhteydessä hyvään itsetuntoon. Hyvä itsetunto ei kuitenkaan ole vielä tae sosiaaliselle sopeutumiselle. Itsetuntonaan vahva ihminen kykenee ottamaan toisen huomioon, mutta jos se ei kuulu tapoihin hän ei sitä automaattisesti tee. Vahva itsetunto on myös vahva pohja empatialle, mutta ei itsessään johda siihen. Keski-Luopa (2001, 278) toteaa, että empatia on välttämätöntä ihmisten välisessä yhteistoiminnassa, koska se tuo siihen inhimillisen tason. Vuorovaikutus ilman empatiaa on itsekästä ja julmaa. Myös kyky samaistua toiseen edellyttää empatiaa, kykyä tunnistaa toisessa jotain itselle ominaista eli syventää itsetuntemusta.

7 TIEDON JA TAIDON VÄLITTÄMINEN JA VASTAANOTTAMINEN

Pidän yhteistyöstä suomalaisten kanssa, he eivät käyttäydy samalla lailla ylimielisesti kuin esimerkiksi britit. Kuitenkin joskus tuntuu hankalalta, kun he vaativat tekemään asiat tietyllä tavalla, niin että toimintamme vastaisivat suomalaisia vaatimuksia. Se muistuttaa minua lapsuudestani, jolloin kävin saksalaista lähetyskoulua. Aamuisin jouduimme kampaamaan kiharat hiuksemme suoriksi koska afrikkalaiset hiukset eivät olleet oikeanlaiset.

Tansanialainen järjestöyöntekijä vuonna 1999. (Konttinen 2011, 157.)

Edellä kuvattu tilanne kertoo mielestäni karua kieltä siitä, miten toimimme usein ajattelematta. Voimme myös olla sitä mieltä, että oma tapamme toimia on ainoa oikea. Uskomme helposti omiin oivalluksiimme niin paljon, että haluamme viedä ne muille ehkä hyvääkkin tarkoittaen. Joskus saatamme nähdä toisen tavan toimia vääränlaisena ja haluamme tietoisesti alkaa muuttaa sitä. Millaisen kuvan annammekaan tällaisena toimijana? Olisi tärkeä osata nähdä tilanteet todellisena. Kun tietää taustoja, voi ymmärtää tämän hetkisen tarpeen ja tavan, miten toimia tilanteessa.

7.1 Tietoa ja taitoa viemässä

26.1.2012 Torstai

Aamu alkoi tuttuun tapaan aamupalaverilla klo 8.15. Ihmeellistä sinänsä, aika on todella täsmällinen ja kaikki tietävät sen, siitä ei tule myöhästyä. Misana istuu pulpetin takana niin kuin kunnan johtajan kuuluukin. Aluksi hän puhuu swahiliksi, kääntää, jos katsoo sen aiheelliseksi. Sen jälkeen käydään kierros, jossa jokainen kertoo, mitä aikoo tänään tehdä. Tämä on kai jonkinlainen tapa yrittää kontrolloida tekemisiä ja pitää ohjat käsissä. Minä jatkan siitä, mihin eilen jäin.

Tänään halusin opettaa kutojille vähän teoriaa, sitähän minulta oli toivottu. Istuimme lattialla piirissä juuri lakaistuilla lattioilla. Piirsin paperille niisintäohjeen. Jostakin joku kutojista löysi paperinpalan itselleen, muille jaoin omasta vihkostani. Siinä, kun piirissä istuimme, katsoin, mitä minua vastapäätä istuva kutoja teki paperiinsa. Hän piirsi juuri saman kuin minä, mutta ylösalaisin. Päätin sitten aloittaa alusta, paperia pidetään näin, tämä puoli ylöspäin. Siis aloitimme siitä, miten paperia pidetään ja miten päin ohjetta luetaan. Toisaalta tilanne oli huvittava ja toisaalta epätoivoinen ja tunsin lähes säälin tunteita.

Kaikki saivat piirrettyä ohjeen oikein ja pääsimme kangaspuiden ääreen. Tässä vaiheessa ei varmasti kukaan ollut vielä tajunnut, mitä oikein teimme ja miksi. Kun pääsin käytännössä näyttämään, miten ohjeita luetaan ja mitä mikäkin merkintä tarkoittaa, alkoi kutojille hahmottua, mistä on kyse. Jotkut hoksasivat heti ja alkoivat innolla niisiä, toiset taas olivat lähinnä hämmentyneitä, eivätkä pystyneet tuota hämmennystään peittämään.

Kuva 5. Aamupalaveri oli joka aamu klo 8.15.

Päiväkirjamerkinnästäni käy ilmi, että työvälineet eivät ole itsestään selvyyt, kuten olemme Suomessa tottuneet. Tietotekniikan käyttö

opetuksessa ja ohjauksessa on Suomessa arkipäivää, mutta Tansaniassa jopa paperin ja kynien hankkiminen on haasteellista. Kun havaitsin tämän, annoin jokaiselle oman kynän ja yhteiseksi puuvärit sekä vihkon. Yksi kutojista, joka toimi ikään kuin kudontapuolen ”johtajana”, otti värit ja vihkon huolehtiakseen niistä. Se kuvasti sitä, miten tärkeäksi he nämä kokivat. Tämä opetustarvikkeiden puute täytyy huomioida opetuksessa ja ohjauksessa. Toisaalta ongelmana on se, ettei tavaroista osata pitää huolta. Tästä hyvänä esimerkkinä oli kangaspuut, joita käytimme. Kangaspuuta kasatessa joutui todella soveltamaan ja olemaan kekseliäs. Esimerkiksi välittäjät saattoivat toimia niisivarren korvikkeena ja jos niisivarsi sattui olemaan liian lyhyt, teipattiin siihen toinen puukeppi jatkeeksi. Tämä heikensi kangaspuiden toimintakykyä oleellisesti. Myöhemmin jatkut niisivarret vaihdettiin jalkalistaa muistuttaviin osiin. Työvälineiden puutteellisuus tai niiden huono kunto ovat asioita, jotka vaikuttavat oleellisesti ohjaus- ja opetustilanteeseen.

Kuva 6. Jos ei sopivia osia ole, ne tehdään niistä materiaaleista, mitä löytyy. Tässä sahataan niisivartta.

Ohjaajana työskennellessä olemme usein esimerkkinä sekä tiedon ja taidon välittäjänä. Mielestäni hyvä ohjaaja uskaltaa heittäytyä tilanteeseen mukaan. Mitä enemmän ohjaaja antaa itsestään, sitä enemmän hän voi myös saada ohjattavistaan ja sitä kautta ohjattavat voivat saada enemmän ohjaustilanteesta ja ohjattavasta asiasta. Tässä ohjaajaa auttaa hyvä kulttuurituntemus sekä oma tieto-taito ohjattavasta asiasta. Se luo itsevarmuutta ohjaajalle ja herättää luottamusta ohjattavissa.

Behavioristisen oppimiskäsityksen mukaan opettaja siirtää opiskelijalle valmista tietoa, joka opiskelijan on osattava toistaa mahdollisimman tarkasti. Behavioristinen koulukunta hallitsi 1900-luvun alkupuolelta aina 1960-luvulle asti. (Pruuki 2008, 9 - 12.) Meille behavioristinen oppimistyyli ja sen ihannoiti etenkin taito- ja taideaineita opettaessa ja ohjattaessa on monessa mielessä jo historiaa, mutta esimerkiksi 2011 Tansaniassa batiikkikurssilla ollessani se oli tätä päivää. Opettaja neuvoi tarkasti, millaisia solmuja tehdään, kuinka tiheästi lanka kierretään ja

millaisin välein solmut kankaaseen laitetaan. Kaikki tekivät kyseenalaistamatta juuri niin kuin opettaja käski. Suomessa olisi vaikea kuvitella, että niinkin luovassa työskentelyssä kuin kankaanvärjäys, opettaja antaisi tarkat ohjeet, miten 20 opiskelijan ryhmän tulisi solmut laittaa ja viivaimen kanssa mitattaisiin solmujen välit. Täällä on enemmänkin vallalla kognitiivinen ja konstruktiiivinen oppimiskäsitys, jossa oppiminen on jatkuva prosessi. Etenkin luovia aineita opiskellessa keskitytään yksilölliseen kykyjen etsimiseen ja opettajat pyrkivät herättelemään opiskelijoiden omaa luomisprosessia.

Ohjatessaan vieraassa kulttuurissa on hyvä tiedostaa, minkälainen oppimiskäsitys siellä on vallalla. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että sen mukaan pitäisi jatkossakin opettaa ja ohjata. Jos kulttuuri on vahvasti sidottu behavioristiseen oppimiskäsitykseen, voi konstruktivistinen ohjaus- ja opetustyyli olla monella tapaa haastavaa. Se, että saa ohjattavat aktivoitua olemaan aktiivisia ja luovia oppijoita, voi viedä aikaa. Saarnio (haastattelu 26.1.2012), joka itsekkin on ollut GOIGissa kudontaa opettamassa, totesi, että halutessaan rikkoa rajoja ja saada pysyviä muutoksia siellä täytyy olla viidestä kymmeneen vuotta. Pienilläkin asioilla voi olla suuri merkitys. Ensin suomalaisen täytyy kuitenkin löytää paikallinen tyyli ja toimia sen mukaan. Seilo (1999, 67) toteaa käsityön ja taiteen opettajan olevan tiedon jakajan sijaan oppimistilanteiden suunnittelija, organisoija, motivoija, avustaja, delegoija ja kannustaja. Opettajan tehtävänä on suunnitella ne keinot, joilla päästään yhteiseen tavoitteeseen.

Silpala (haastattelu 16.1.2012) ja Saarnio (haastattelu 26.1.2012) ovat olleet molemmat GOIGissa opettamassa kudontaa. He totesivat sen olleen haastavaa. Saarnion mukaan lähtökohta opettamiselle on ihan eri kuin Suomessa. Ero on suuri jo sen takia, ettei Tansaniassa peruskoulussa opeteta taito- ja taideaineita ollenkaan. Se, mikä suomalaisille lapsille opetetaan jo ala-asteella, on usein tansanialaiselle aikuisellekin vierasta. Saarnio kertoi esimerkin väriopista. Meille on päivänselvää, että sekoittaessasi punaista ja keltaista saadaan oranssia, mutta se voi olla tansanialaiselle täysin epäselvä asia. Tämä on tullut esille lankoja värjätessä, mitä GOIGissa tehdään lähes päivittäin.

Saarnio (haastattelu 26.1.2012) kertoi, ettei Tansaniassa tunneta luovuutta koulutuksessa ollenkaan. Ammatilliseen koulutukseen mentäessä opetus alkaa käytännössä nollatasosta. Suomeen verrattuna eroja on paljon. Saarnio kertoi esimerkin, jonka hän oli nähnyt paikallisessa taideaineiden opettamiseen tarkoitettussa opettajan oppaassa. Siinä oli ohjeistettu, miten Tansaniassa keraamikkoja tulee opettaa ammatillisessa koulutuksessa seuraavasti ”*kun ensin on köntti, sitten tehdään tuhkis ja seuraavaksi pitäisi tehdä jo mieletön veistos*”. Eli, jos meillä Suomessa vastaava opiskelu kestää neljä vuotta, Tansaniassa se voi alhaisimmillaan kestää yhdestä kahteen kuukauteen.

Ohjaustilanteissa kuvat voivat olla selkeyttäviä ja paljon puhuvia. Ohjeet on usein hyvä tehdä sanoin ja kuvin, jos se vain on mahdollista. Havainnollistavat kuvat voivat auttaa jonkin ilmiön selvittämisessä.

Vieraassa kulttuurissa kuvien käyttäminen saattaa kuitenkin olla haastavaa. Taustoista riippuen kuvat voivat herättää hyvinkin erilaisia mielikuvia ja tarinoita ihmisissä. On huomioitava esimerkiksi lukusuunta, koska viesti voi muuttua oleellisesti sen mukaan luetaanko kuvasarjaa oikealta vasemmalle vai vasemmalta oikealle (Raento 2005, 221).

Silpala (haastattelu 16.1.2012) kertoi omia kokemuksiaan opettamisesta GOIGissa. Hän oli laittanut taululle vakioasioita sanoin ja kuvin. Silpala piti joka aamu opetusta. Hän totesi, että asioiden toistaminen mahdollisimman monta kertaa oli tärkeä opetuksen yhteydessä. Myös ollessani kouluvierailulla havaitsin asioiden toistamisen opetuksessa. Se on Tansaniassa yksi tapa oppia asioita. Se, tapahtuuko näin todellista oppimista ja asioiden sisäistämistä, on mielestäni hiukan kyseenalaista. Silpalalla oli usein myös tulkki mukana. Etenkin Saarnio (26.1.2012) korosti kielitaidon merkitystä. Hänen mukaansa tansanialainen ei kysy opettajalta, jos ei jotain ymmärrä, vaan keskusteleee hämmästellen asiasta muiden oppilaiden kanssa. Tällöin opettajalle, joka ei hallitse kieltä, jää tilanne epäselväksi. Jos taas opettaja ymmärtää kielen, voi hän tarttua keskusteluissa esille tulleisiin epäselvyyksiin ja näin oppimistilanteessa päästään eteenpäin ja on mahdollista saavuttaa tavoiteltavia tuloksia. Silpala kertoi esimerkin, jossa hän oli kutonut yhteen tilkkuun malleja erilaisista raidoista, joita matoissa voisi käyttää. Hän oli ajatellut sen toimivan hyvin ideoinnin välineenä. Kuitenkin lopputuloksena oli se, että yksi kutojista oli toistanut täsmälleen samanlaisen raidoituksen mattoon. Hän oli siis ajatellut sen olevan opettajan valmistama malli, jota tuli tarkasti jäljitellä.

Mennessäni Tansaniaan minulla oli mukana Silpalalta saatuja englanninkielisiä monisteita, joissa oli erilaisia niisintä- ja sidontaohjeita. Minulla oli myös Silpalan suomenkielinen kirja ”Sidoksia kankaisiin: vipupuilla, vetopuilla ja poimien”. Haastattellessani (26.1.2012) Saarniota sain häneltä tiedon, että hän oli kokenut tarvetta swahilinkieliselle kudonnan kirjalle. Hän oli ollut GOIGissa opettamassa ja huomannut siellä suuren puutteen, koska kudonnan alalta ei ollut mitään swahilinkielistä opetusmateriaalia tai ainakaan hän ei ollut löytänyt. Ensin Saarnio kirjoitti kirjan suomeksi, jonka käänsi sitten englanniksi. Sen jälkeen Mama Meta, joka toimi GOIGin sihteerinä, käänsi kirjan swahiliksi. Vuonna 2005 Saarnio lahjoitti 50 kappaletta swahilinkielisiä kudonnan oppikirjoja GOIGiin. Kirjat löytyivätkin sieltä lähes käyttämättöminä.

7.2 Tiedon ja taidon vastaanottaminen

Ihmisillä on erilaisia tapoja omaksua uutta tietoa. Monille ihmisille toimiminen ja tekeminen on luontevampaa kuin puhuminen. Esimerkiksi toimiminen vieraassa kulttuurissa olevan kanssa voi parhaimmillaan antaa myönteisen kokemuksen, joka vaikuttaa asenteisiin. Asenteet ovat ihmisen taipumuksia arvioida asioita ja tilanteita myönteisyyden ja kielteisyyden akselilla. Asenteeseen kuuluu tiedollinen, tunteenomainen ja toiminnallinen ulottuvuus. Jos pyritään pysyvään asenteen muutokseen,

voidaan lähteä liikkeelle mistä tahansa kolmesta ulottuvuudesta, mutta sen on koskettava kuitenkin kaikkia ulottuvuuksia. (Pruuki 2008, 36.)

Aikuisilla yksilölliset erot oppijoina ovat suuria. Siihen vaikuttavat lahjakkuus sekä ikäkausi ja sen lisäksi pohjakoulutus ja kokemustausta. Aikuisella on usein selkeämmät tavoitteet ja parempi motivaatio oppia tarpeelliseksi havaitsemiaan asioita kuin nuorilla sekä myös parempi kyky erottaa tärkeät asiat vähemmän tärkeistä. Sen lisäksi aikuinen pyrkii opiskelussaan itseohjautuvuuteen ja aktiiviseen toimintaan nuoria selvemmin. (Suojanen 1993, 138 - 139.)

Kutojat, joiden kanssa pääasiassa työskentelin, olivat nuoria aikuisia. Heidän tarkkaa ikäänsä on erittäin vaikea arvioida. Oppimistilanteessa yksilölliset erot oppijoina olivat mielestäni korostetun suuret. Toisin kuin Suomessa, Tansaniassa kaikki eivät välttämättä ole käyneet edes peruskoulua. Lähtökohdat elämään ovat muutenkin hyvin vaihtelevat. Motivaatiosta sen sijaan ei ole puutetta. Kaikki olivat innokkaita oppimaan ja kokeilemaan uutta, joskaan ei aina onnistunein seurauksin. Se osoittautui kuitenkin hyväksi oppimistilanteeksi. Kuten vanha sanonta kuuluu ”virheistä oppii”.

Tiedonjano ja -halu olivat lähes käsin kosketeltavissa. Tilanne oli mielestäni ymmärrettävä, koska GOIGissa ei tällä hetkellä ole kudonnan opettajaa. Ohjaajalle ohjattavien halu saada tietoa on motivoiva, mutta saattaa myös sokaista liialliseen tiedon jakamiseen. Liika tiedon ahmiminen vaikuttaa taidon todelliseen oppimiseen ja sisäistämiseen. Tällöin tiedon prosessointiin ei jää aikaa ja tieto ei muutu taidoksi.

Kuva 7. Pirtaanpistelyä yhteistyönä.

7.3 Kouluvierailu

3.2.2012 Perjantai

Tänään vierailin kahdessa koulussa. Ensimmäinen kohde oli Valentine nursery & primary school. Koulua ympäröi korkea muuri ja ruosteinen portti, jonka luulin olevan lukittu, mutta rohkaistuani työntämään sitä voimalla auki, hämmästykseni se aukeni nitisten. Valkoinen ihminen sai lasten päät kääntymään ja yksi opettajista, johon olin aikaisemmin tutustunut, Oprah, saatteli minut rehtorin kansliaan. Istuin käskystä hänen huoneessaan olevan suuren pöydän taakse ja kerroin kuka olen ja mistä tulen. Kuulustelulta tuntuneen tilanteen jälkeen pääsin seuraamaan tuntia Oprahin opettamana.

Oppilaat tervehtivät yhteen ääneen kohteliaisuuksien saattelemana. Opetus oli hyvin napakkaa. Asioita toistettiin yhteen ääneen lausuen. Tytöt ja pojat saivat vastata opettajan esittämiin kysymyksiin vuorotellen. Olikohan siinä kenties yritystä luoda tasa-arvoa? Joskus oppilaat pääsivät kirjoittamaan vastauksen taululle. Oikean vastauksen merkiksi muut taputtivat kolme kertaa. Joskus taputuksen sai myös hyvästä yrityksestä. Läsnaoloni pisti oppilaisiin arvatenkin ylimääräistä liikehdintää, mutta kunnioitus opettajaa kohtaan oli silti koko ajan läsnä. Vierailun päätteeksi tein vielä käväisyn rehtorin kansliassa ja kirjoitin nimen vieraskirjaan. Taisin olla vuoden ensimmäinen virallinen vierailija.

Kuva 8. Opettaja opettaa ja oppilaat seuraavat tarkasti.

Kuva 9. ”Hei, ota musta kuva”.

Halusin käydä tutustumassa peruskouluun, vaikka ryhmä, jota itse ohjasin, koostuikin nuorista aikuisista miehistä. Peruskoulussa käynti avasi omaa käsitystäni, miten asiat opetetaan ja kuinka koulussa toimitaan. Sen avulla pystyin ymmärtämään myös ohjattavien tapaa toimia. Kuten luvussa 3.5 kerroin maassa vallalla oleva oppimiskäsitys vaikuttaa kykyyn vastaanottaa tietoa ja taitoa sekä antaa tiedon siitä, miten kulttuurissa on opittu oppimaan.

Saarnion (haastattelu 26.1.2012) mukaan Tansaniassa ei kyseenalaisteta opettajaa. Omille ajatuksille ei ole lupa antaa tilaa. Kun oppii toistamaan tietyt asiat, pääsee testeistä läpi. Tämä ajatus oli jollain tavalla aistittavissa myös luokassa, jossa olin vierailulla. Opettajan kysyessä ensin yksi oppilas vastasi ja sitten muut kuorossa toistivat oikean vastauksen. Taululta kaikki luettiin yhteen ääneen. Saarnio totesikin, että Tansaniassa opetat yhteisöä, et yksilöä.

Toinen koulu, jossa vierailin, oli Kensington pre and primary school. Matka sinne oli pitkä ja hikinen. Matkalla meinasi jo usko loppu, kun kävelin keskellä ”ei mitään”, mutta yksi vastaantulija neuvoi ystävällisesti ja tiesin olevani oikealla tiellä. Koulu oli ollut aikaisemmin Oprahin työpaikka.

Saavuttuani perille siellä oli ystävällinen vastaanotto, ei ollenkaan niin virallinen kuin edellisessä. Yhdessä luokassa oli biologian tunti. Oppilaat olivat kerääntyneet yhden pöydän ympärille ja astuttuani lähemmäksi näin pöydällä sammakon selällään maha auki leikattuna. Vieressä oli sammakon sydän, mahalaukku, maksa ja muita sisuskaluja. Vieressä oli laatikko, jossa oli elävä sammakko, joka päästettiin luokahuoneeseen loikkimaan vapaasti. Oppilaita ällötti pöydällä makaava sammakko yhtäläillä kuin minua.

Kuva 10. Sammakkoa tutkimassa.

Ennen tilannetta opettaja oli näyttänyt taululta kuvan sammakon osista, mutta tilanteen havainnollistamista varten oli otettu kiinni kaksi sammakkoa, joista toinen pääsi opettajan käsittelyyn. Tilanne puhui sen puolesta, mitä myös Silpala (haastattelu 16.1.2012) ja Saarnio (haastattelu 26.1.2012) totesivat. Heidän mukaansa kaikki opetus pitää tehdä mahdollisimman havainnollistaen. Sen sijaan, että teoriassa kerrotaisiin, miten asiat tehdään, tulisi opettaa kaikki käytännössä vaihe vaiheelta yksinkertaisesti ja selkeästi.

Kuva 11. Opetusta käytännön avulla.

7.4 ”Opettaja minulla on nälkä”

Maanantai 6.2.2012

Täällä kunnioitetaan opettajaa aivan toisella tavalla kuin Suomessa. Onko se sitten todellista kunnioitusta vai pelkoa auktoriteettia kohtaan? Viikonlopun jäljiltä kutomon lattiat ovat täynnä lepakon jätöksiä. Tartuin harjaan aikomuksena lakaista lattioilta suurimmat kasat pois. En ehtinyt montaa vetoa vetämään, kun yksi kutojista, Emmanuel, jo tarttui pölyttyneeseen harjaan. Yritin sanoa, että kyllä minä voin lakaista, mutta se ei käy täällä kulttuurissa. Sen sijaan, että olisin saanut lakaista, minulle tuotiin penkki, ”ole hyvä opettaja, istu tähän”. Siinä sitten istuin ja katselin, kun muut hääräsivät.

Nyt on maanantai ja työtahti alkoi hiipua jo ennen kuin se ehti kunnolla alkaakaan. Yksi kutojista, James, joka on ollut tähän asti yksi ahkerimmista, nojaili aamupäivällä kangaspuihin, katseli alas ja silitteli loimilankoja ilman suurempaa tarkoitusta. Menin hänen viereensä, nojailin samalla tavalla ja silittelin loimilankoja. Kohta James nosti päätänsä ja sanoi ”opettaja minulla on nälkä”. Niinpä niin, nälkä. Silloin mieleeni tuli se ateria, jonka edellisenä iltana olin rantaravintolassa syönyt. Illalla olin vielä mutustellut hedelmiä, noin ihan muuten vaan. Onpa taas vaikea astua paikallisen asemaan. Kuinka ikinä voin oppia ymmärtämään, minkälaisissa oloissa niin moni joutuu elämään. Ehkäpä viikonlopun jälkeen täälläkin on monta nälkäistä. Kuinka paljon nälkä haittaakaan työntekoa, keskittymistä ja uuden oppimista. Täällä kaikki saavat lounaan. Lounaaksi tarjotaan ugalia ja papuja, lihaa saa kerran viikossa. Viikonloppuisin ateria on hankittava itse.

7.5 Yhteisöllisyys

Afrikka on suuri maanosa, jossa teollisuus on lisääntymässä. Ihmiset muuttavat maalta kaupunkeihin paremman elintason toivossa. Tämä muuttaa afrikkalaista perinteistä elämäntapaa länsimaiseen suuntaan. Ajattelutapa siellä on kuitenkin hyvin erilainen. Afrikkalainen ei yleisesti ajattele yksilökeskeisesti, vaan yhteisöllisesti. Ihminen on aina osana jotain suurempaa kokonaisuutta, perhettä tai sukua. Perhe tarkoittaa isien, äitien ja lasten lisäksi isovanhempia, tätejä, setiä, enoja ja serkkuja. Suku kantaa yhteistä vastuuta jäsenistään. Vaikeudet selvitetään yhdessä ja ilot jaetaan kaikkien kesken. (Helander, Vaaramo & Vallisaari 1996, 8 - 12.)

Yhteisöllisyys näkyy vahvasti myös opetuksessa. Kuten Saarnio totesi, opettaessasi opetat yhteisöä, et yksilöä. Tällöin yksittäinen ihminen voi oppia asian ja muut menevät niin sanotusti vanavedessä. Jos taitava yksilö lähtee ryhmästä, saatetaan opetuksessa joutua palaamaan lähtötilanteeseen. Yhteisöllisyys näkyy myös siinä, että kaikki pyritään tekemään yhdessä. GOIGissa ollessani tämä tarkoitti usein sitä, että yksi tai kaksi tekee esimerkiksi polkusten sidontaa ja muut katselevat vieressä sen sijaan, että kaikki olisivat ottaneet omat kangaspuut ja työskennelleet itsenäisesti. Opetustilanteessa tällainen on aikaa vievää eikä tunnu länsimaalaisittain ajateltuna tehokkaalta. Vaikka vahva yhteisöllisyys jollain tavalla

hämmentää, näen sillä vahvasti myös positiivisia vaikutuksia. Oli ihailtavaa, kuinka toista autettiin siitäkkin huolimatta, että tiesi sen aiheuttavan itselle ansion menetystä, koska kutojat työskentelivät provisiopalkalla.

Kuva 12. Yksi tekee ja muut seuraavat vierestä.

Nivala (2003, 101 - 102) toteaa, että afrikkalaisessa elämänmenossa on paljon sellaista hyvää, josta voisimme ottaa oppia. Yhtenä tällaisena hän mainitsee rinnalla elämisen taitoa, jolla hän viittaa juuri yhteisöllisyyteen. Siinä, kun vähemmän yhteisöllisessä kulttuurissa tarve siihen loppuu, Afrikassa se edelleen jatkuu. Yhteisöllisyys on niin vahvasti läsnä kaikessa, ettei sitä voi olla huomaamatta ja kokematta. Niin vahvasti, että joskus saattaa alkaa jopa ahdistaa.

8 YHTEENVETO

Työni selvästi vaikuttavin osuus oli oloni Tansaniassa. Päiväkirjan kirjoittaminen havaitsemista asioista sujui kuin itsestään. Se oli itselle jokapäiväinen henkireikä ja samalla tapa reflektoida omaa toimintaa ohjaajana sekä ohjattavien toimintaa ja vastaanottokykyä. Päiväkirjasta tuli matkan aikana kuin ystävä, jolle saattoi kertoa kaiken kaunistelematta ja toisaalta sinne voi myös laittaa hulluimmatkin hämmästyksen aiheet ja vaikeimmat kysymykset toivomatta silti vastausta. Tuo aika oli erittäin valaiseva ja koskettava.

Matkan taustalla minulla oli aikaisempi kokemus Tansaniassa, mikä toi erittäin hyvän pohjan työlleni. Vaikka toimintani oli nyt eri, paikka oli kuitenkin sama, joten alue ja moni työntekijä olivat tuttuja. Lisäksi rehtori Manyamasta oli tullut läheisempi hänen Suomen vierailunsa myötä.

Olimme sen jälkeen olleet yhteydessä useasti. Nämä kaikki vaikuttivat siihen, että työskentelyn aloittaminen ja yleisesti eläminen Tansaniassa sujui alusta asti. Minun tulemiseni ja olemiseni tarkoitus oli myös selvitetty kutojille tarkasti, joten pääsin tehtäväni pariin heti ensimmäisestä päivästä alkaen.

Ennen matkaan lähtöä sain paljon hyödyllistä tietoa Silpalalta. Hän kertoi hyvin yksityiskohtaisesti GOIGin historiasta sekä omista kokemuksistaan siellä. Nämä tiedot sekä Saarniolta saamani tiedot olivat hyvin antamassa tukea omaan toimintaani. Myös kouluvierailut Tansaniassa olivat valaisevia.

8.1 Huomioon otettavia asioita ohjatessa ja opettaessa vieraassa kulttuurissa

Olin GOIGin ammatillisessa käsityökoulussa opettamassa ja ohjaamassa kudontaa seitsemälle kutojalle. Tavoitteena minulla oli opettaa, miten niisintää, polkusten sidontaa ja poljentaa vaihtamalla voi muuttaa kankaan rakennetta. Muun muassa tämän avulla tavoitteenani oli tutkia niitä asioita, mitkä vaikuttavat ohjaamiseen ja opettamiseen vieraassa kulttuurissa. GOIGin kutomo toimi siis minun tutkimuskenttänä.

Mennessäni ensimmäisen kerran Tansaniaan kaikki oli uutta ja vierasta. Vaikka meidät, Kulttuurivaihtoa käsityön keinoin -hankkeen ryhmä, perehdytettiin matkaan, en voinut täysin aavistaa, mitä on vastassa. Esimmäinen huomioon otettava asia on niinkin arkinen kuin ilmasto. Kuumuus ja kosteus ovat osa arkea ja niitä pitää oppia sietämään ja niiden kanssa pitää oppia elämään. Joissain tapauksissa erilainen ilmasto voi olla jopa esteenä työnteolle.

Suurin vaikuttava tekijä, joka täytyy ottaa huomioon ohjatessa ja opettaessa vieraassa kulttuurissa, on sen kulttuurin tuntemus, mihin on menossa. Se on pohjana kaikelle työnteolle. Mielestäni hyvä tapa saada tietoa kulttuurista on kenttätyö. Ranta-Tyrkön (2005, 226) mukaan se ei sinällään tarjoa lopullista ja ehjää ymmärrystä yhteiskuntaa tai kulttuuria säätelevistä periaatteista, vaan yhden perustan tälle ymmärrykselle. Mielestäni pelkkä tietoisuus asioista ilman omakohtaista kokemusta antaa paljon tilaa tulkinnoille ja arvailuille, vaikka kentällä olokin saattaa jättää monta kysymystä ja herättää ihmetyksen aiheita. Itse koin erittäin toimivana sen, että Tansaniassa olojeni välissä oli aikaa noin vuosi. Tuona aikana pystyin sulattelemaan kokemaani ja näkemääni sekä ottaa asioihin etäisyyttä.

Toivikko (2003, 29 - 30) kertoo omasta kokemuksestaan Afrikassa työskentelystä. Hänen mukaansa läsnäolemisen taito on yksi tärkeimmistä ominaisuuksista, jota hän joutui opettelemaan ja jonka avulla pääsi sisälle omaan tehtäväänsä nuorisonohjaajana. Toisin kuin Suomessa, tarkkojen suunnitelmien tekemisen sai unohtaa ja heittäytyä hetkeen avoimena ja vastaanottavaisena. Näin hän pääsi ensimmäistä kertaa kokemaan, mitä sana yhteisöllisyys tarkoittaa konkreettisesti sekä sen, miten terapeutista se on. Samanlaista hetkessä elämisen ja läsnäolemisen taitoa saa kokea myös Tansaniassa. Vaikka joka aamu aamupalaverissa käytiin läpi, mitä

kukakin aikoo päivän aikana tehdä, ei ollut ollenkaan varmaa, että näin myös oikeasti tuli tapahtumaan. Päivän suunnitelmat saattoivat hetkessä muuttua, jos ilmaantui jotain mielenkiintoisempaa tekemistä tai ei ollut tarvittavia materiaaleja, joita piti lähteä hankkimaan.

Vieraan kulttuurin tuntemisen lisäksi koen myös oman kulttuurin tuntemisen olevan tärkeää. On hyvä tiedostaa, mitkä asiat ovat kulttuurisidonnaisia. Ei pidä muuttaa asioita omista lähtökohdista käsin vaan lähteä niistä tarpeista, joita siellä on. Ojasen (2011, 82 - 83) mukaan länsimainen ”kehittynyt” kulttuuri voi viedä ”kehittymättömämpään” kulttuuriin hyviä asioita, mutta se voi myös tuhota. Hän kertoo esimerkin ajasta, jolloin Mikronesia joutui Yhdysvaltain haltuun. Puluwatin saarella elettiin tervettä ja hyvin ravittua yhteisöllistä elämää. Amerikkalaiset halusivat tuoda kulttuuriin oman elämänsä mukaisen kehityksen, johon kuuluu koulutus ja tietoisuus maailmasta. Puluwatilaiset ihastelivat amerikkalaisten teknisiä ihmeitä. Lapset tulivat säilykkeiden voimalla kouluun, kunnes ne loppuivat. Seuraava houkutin oli moottorivene ja sen eteen oltiin valmiita tekemään mitä vain, vaikka ennen sitä oltiin tultu hyvin toimeen ilmankin. Koulu rikkoi traditionaalisen kulttuurin. Koulutusta saatiin koulutuksen vuoksi. Odotukset nousivat ilman, että todelliset mahdollisuudet lisääntyivät. Koulu tuotti suuria odotuksia ja houkutuksia, mutta vain muutamille siitä oli todellista hyötyä. Seurauksena oli turhautuminen. Koulua käyneet joutuivat nöyrytymään vanhojen elämään ja itsearvostus sai kovan kolauksen. Joukko nuoria miehiä pyöri hallituksen ympärillä juovuksissa. Koulutuksen avaamat mahdollisuudet tuottivat vain tuskaa. Jopa ne, jotka olivat ”onnistuneet” tunsivat olevansa kahden kulttuurin välissä kuulumatta kumpaankaan. Ote vanhaan oli menetetty, ja vertailu amerikkalaisiin oli tuskallista. Heidän etumatkansa oli liian suuri. Tähän Ojanen vielä toteaa, että mikään ei muutu hetkessä.

Toisaalta ajattelen myös niin, että muutoksen tulee lähteä niistä lähtökohdista, missä työskentelee. On otettava huomioon se, minkälainen vastaanottokyky ohjattavilla on. Taitoa ohjatessa vastaanottokykyyn vaikuttaa muun muassa pohjakoulutus. Länsimaisen on muistettava, ettei esimerkiksi Tansaniassa peruskoulussa opeteta lainkaan taito- ja taideaineita.

Ohjaajana vieraassa kulttuurissa on hyvä tietää siellä vallalla oleva oppimiskäsitys. Tansaniassa, kuten monissa muissakin Afrikan maissa, on vallalla behavioristinen oppimiskäsitys, joka Suomessa vallitsi 1900-luvun alusta 1960-luvulle asti (Pruuki 2008, 9). Oppimiskäsitys vaikuttaa ohjattavien kykyyn käsitellä asioita sekä siihen, minkälaiset odotukset heillä on suhteessa ohjaajaan.

Monet perustarpeet eivät ole yhtä itsestäänselvyksiä kuin länsimaissa. Nälkä on todellista arkipäivää, ja se vaikuttaa kykyyn toimia ja vastaanottaa tietoa. Myös pitkät välimatkat tuovat omat haasteensa. Kulkeminen daladalalla tuntuu meistä lähes ilmaiselta, kun puhutaan muutaman sentin maksusta. Paikallisille tämä hinta saattaa kuitenkin olla este matkantekoon. Voi olla siis päiviä, jolloin joku ei saavu paikalle vain

siitä syystä, ettei ole varaa maksaa matkaa. Tällaiset hetket ovat niitä, jolloin joutuu asettamaan myös itselleen rajoja. Olisi helppoa antaa matkaraha, mutta se ei olisi oikea keino auttaa eikä siitä olisi todellista hyötyä pitkällä tähtäimellä. On tärkeämpi opettaa keinoja ansaita rahaa, kuin antaa sitä ilman vastinetta. Eräänä päivänä, kun kutojat olivat uupuneita työntekoon ja yrittivät lepäillä, korutyön opettaja tuli komentamaan kutojat töihin. Hän piti pitkän puheen, jossa kertoi opettaneensa, että jos teette työtä, ansaitsette rahaa ja saatte paremman elämän. Vaikka väsymys oli silmin nähden suuri, kutojat palasivat töihinsä.

Ohjaus saattaa joskus tuntua lähes toivottomalta, kun yhteistä kieltä ei ole. Vaikka englanti on Tansanian toinen virallinen kieli, sitä ei monikaan osaa. On paljon asioita, joita pystyy ja kannattaakin näyttää mahdollisimman havainnollistaen tai piirtäen, mutta on myös sellaisia, joihin täytyy löytää sanat. Muutaman kerran jouduin turvautumaan rehtori Manyaman tai korutyön opettajan tulkkausapuun.

Afrikkalaisessa kulttuurissa käsitys ajankäytöstä on erilainen kuin meillä länsimaissa. Aikataulut ovat harvoin pitäviä, ja kiire on tuntematon käsite. Kouluun ei panosteta länsimaisella tavoitteellisuudella vaan monet muut asiat ovat tärkeämpiä, kuten ihmisen kohtaaminen, rinnalla elämisen taito ja yhteisön huolenpito. Tämä näkyy myös tavassa tehdä töitä. Se ei ole niin intensiivistä, tavoitteellista ja suunniteltua, riittää, että on töissä. (Nivala 2003, 104 - 105.)

8.2 Mitä ohjaaminen vieraassa kulttuurissa edellyttää ohjaajalta?

En lähtenyt Afrikkaan sädekehä pääni päällä, vaikka monet sitä silloin ja myöhemminkin ovat tarjoilleet. Lähtöhaluuni vaikuttivat kyllä usko ihmisten periaatteelliseen tasavertaisuuteen ja oikeuteen saada apua kansallisuudesta huolimatta, mutta yhtä lailla puhtaasti itsekäs seikkailunhalu, halu kokeilla omia rajojani ja päästä näkemään maailmaa. (Sundström 2003, 17.)

Kaiken lähtökohdiana on mielestäni käsitys ihmisarvosta ja ihmisenä olemisesta. Ihmiset on nähtävä tasa-arvoisina rodusta, väristä ja lähtökohdista riippumatta. On osattava kunnioittaa toisen tapaa elää ja toimia, vaikka se poikkeaisi suuresti omasta. On myös siedettävä asioita, mitä ei ymmärrä eikä välttämättä voi hyväksyä, mutta kuitenkin omista arvoista ei tarvitse luopua. Kolun (2000, 115) mukaan pitää uskaltaa olla uskollinen itselle ja niille asioille, joita vuosien mittaan on omaksunut. Oikeudenmukaisuus, rehellisyys, inhimillisyys ja toisen kunnioittaminen pitää olla mukana kaikessa toiminnassa. Lisäksi tarvitaan vastuullisuutta, joustavuutta, sinnikkyyttä sekä positiivisuutta.

Afrikkaan lähtiessä on pystyttävä luopumaan monista länsimaisista ylellisyyksistä ja pystyttävä elämään alkeellisimmissa oloissa. Se tuo lisäpainetta sekä työntekoon että vapaa-aikaan. Tällöin on hyvä stressinsietokyky paikallaan.

Lähtiessään työskentelemään vieraaseen kulttuuriin on tärkeää tuntea oma itsensä ja olla sinut itsensä kanssa. Afrikassa et pysty valkoisena piiloutumaan, vaan sinut huomataan, missä ikinä kuljetkin. Vaikka pääasiallisesti valkoisiin suhtaudutaan ystävällisesti, näkevät jotkut meidän tulonlähteinä ja toiset taas ajattelevat meidän käyttävän heitä hyväkseen. Tämä ei sinänsä ole ihme, kun ajattelemme siirtomaavallan aikaa.

Ulkomailla joutuu kokemaan myös yksinäisyyttä. Vaikka ympärillä on paljon ihmisiä, kieli ja kulttuuri ovat erilaisia. Täytyy hyväksyä se, että olet muukalaisena vieraalla maalla ja sinun tapojasi ei ymmärretä. Näin olisikin hyvä muodostaa tukiverkko, jonka kanssa voi tarvittaessa jakaa asioita.

Ohjaajalla, joka lähtee vieraaseen kulttuuriin, tulee olla omat asiat kunnossa. Omia ongelmia ei voi lähteä pakoon, sillä silloin ihminen ei ole itsensä kanssa sinut ja odottaa ennemminkin apua itselleen kuin voisi välittää sitä toisille. Silloin ei ole myöskään sopeutumiskykyä kulttuuriin. Myös Aro (1998, 5) toteaa, ettei tule lähteä hakeakseen etäisyyttä joihinkin asioihin tai ihmisiin. Ongelmat vain seuraavat mukana muuttaen hieman muotoaan.

8.3 Miksi lähtisin?

Misana kysyi tänään, ”paljonko länsimaalaisen pitäisi saada palkkaa, että hän tulisi tänne töihin?” Hetken mietin vastausta. Huomasin, että olisin valmis lähtemään hyvinkin pienellä korvauksella länsimaalaisella mittarilla ajateltuna. Jäin pyörittelemään ajatusta vielä mielessäni. Miksi kukaan lähtisi rahasta? Raha ei mielestäni voi olla motiivina lähteä työskentelemään kehitysmaihin. Siihen tarvitaan jotain paljon syvällisempää, rakkautta, lämpöä ja välittämistä. Tarvitaan sydän, joka ymmärtää ja on valmis luopumaan.

Hirvilammi (2003) kuvaa ajatuksiaan Etiopista seuraavasti:

Aluksi säälin noita lapsia; nuo raukat eivät edes tiedä paremmasta maailmasta. He eivät ymmärrä, että heillä voisi olla kunnan koti, puhdasta vettä, paremmat vaatteet ja kengät, terveystalvuluista puhumattakaan. Mutta samalla vielä katsellessani heitä tajusin, että ei heidän tarvitsekaan tietää, ei heidän tarvitsekaan muuttaa täältä minnekään niin sanotun sivistyksen pariin. Lasten onni ja ilo on tässä ja nyt. Heiltä ei puuttunut sillä hetkellä mitään. Meidän tehtävämme onkin auttaa heitä siinä – puhtaalla vedellä ja terveystalvuluilla ja myös ohjaamalla heitä pelosta turvaan.

Nämä Hirvilammen ajatukset pukevat sanoiksi paljon niitä tunteita, mitä itsellenikin on. Meille pieniltä tuntuvat asiat ovat monelle afrikkalaiselle suuria. On lähdeävä sillä asenteella, että tarpeet, joihin pyrimme vastaamaan, tulevat siitä kulttuurista, johon menemme. Meidän ei tarvitse eikä pidä muuttaa muita kaltaisiksemme vaan lähteä tutkimaan ja tutustumaan, onko meillä jotain, missä voisimme ja osaisimme tukea. Se

voi olla esimerkiksi taidon viemistä ja ohjaamista. Tarpeen tulee kuitenkin lähteä siitä kulttuurista, ei meistä. Halu auttaa on hyvä lähtökota, mutta se ei yksin riitä. Myöskään taloudellisten etujen tavoittelu ei mielestäni saa olla missään vaiheessa pääasiallisena motiivina lähtemiselle.

8.4 Jäähvyäiset 8.2.2012

Aamulla palaverissa oli haikeat tunnelmat. Viimeiset hetket olivat käsillä. Kun virallinen osuus oli ohi, kutojat vuoroperään tulivat halaamaan. Tilanne oli liikuttava. Kentälle lähtö oli vasta iltapäivällä, joten oli vielä muutama tunti aikaa viettää GOIGissa. Toisaalta toivoin, että aika pysähtyisi, toisaalta toivon, että voisin siirtää kelloa eteenpäin, koska haikeat hetket tuntuivat vaikeilta meille kaikille.

Kiertelin ympäri GOIGia, kun en osannut tarttua enää mihinkään. James nojaili apean näköisenä tolppaan, hän oli silmin nähden surullinen lähdöstäni. Otin häntä kädestä kiinni ja lähdimme yhdessä hyvästelemään muita. Vitsaillen James vilkutteli kavereilleen ja toivotteli hyvästejä, että hän lähtee kanssani Suomeen. Ylhäällä kutomossa Daud nojaili pää painuksissa kangaspuiden ääressä, hänkin suri lähtöäni. Menin hänen luokseen silittelin selkää ja olin vain hiljaa. Hetken päästä sanoin, että pitää jatkaa työntekoa ja niin hän jatkoi – jatkoi, koska opettaja käski.

Olin ehkä pystynyt antamaan heille jotakin. Halusin olla aidosti läsnä ja välittää. Yhteiset hetket tekivät lähtemättömän vaikutuksen ainakin minuun. Toivon, että sain annettua jotakin, mistä olisi todellista hyötyä.

Kuva 13. Minä lähdin – te jätite.

Matkan sulatteluun menee varmasti aikaa. Erilaiset kohtaamiset, ilot ja surut, joita matkan varrella oli, tuntuvat sekavalta tunteiden kirjolta, joista on vaikea saada otetta. Pää tavoitteeni oli kuitenkin saada aineistoa opinnäytetyötäni varten, mikä tuntuu sekin nyt kirjavalta massalta, josta on vaikea saada otetta. Samalla, kun hienot muistot yhteisestä hetkestä

kutojien kanssa kelautuvat mielessäni, tunnen syyllisyyttä siitä, että minulle he olivat ”vain” yhdenlainen tutkimisen kohde ja väline. Olenko siis sittenkin se ylpeä mzungu, joka käy ihmettelemässä, hakemassa kokemuksia ja keräämässä aineistoa itsekkäästi omia tarpeitaan varten?

9 POHDINTA

Tässä luvussa pohdin opinnäytetyöprosessin aikana pinnalle nousseita asioita. Sen lisäksi arvioin työn onnistumista ja asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Arvioin myös omaa oppimistani sekä ammatillista osaamistani.

Lähtökohtana käsityötaidon ohjaamiselle ja opettamiselle vieraassa kulttuurissa kulttuurien tuntemus ja ymmärtäminen ovat ensiarvoisen tärkeitä. Pystyäkseen ymmärtämään vierasta kulttuuria, täytyy ensin tuntea oma kulttuuri, jotta käsittää, mikä on kulttuurisidonnaista. On myös muistettava, että eri kulttuurissa kasvaneet katsovat samoja asioista eri näkökulmista. Meillä jokaisella on henkilökohtaiset kokemukset ja näkemykset, mutta niiden juuret ovat siinä kulttuurissa, jossa olemme kasvaneet.

Kulttuurituntemuksen lisäksi käsityötaitoa ohjatessa ja opettaessa tulee tunnistaa ne lähtökohdat, mistä opiskelijat tulevat. Tähän sisältyy tietoa siitä, minkälainen oppimiskäsitys kyseisessä kulttuurissa on vallalla sekä minkälainen tietotaitopohja ohjattavilla on. Ohjaajana täytyy hyväksyä, että asiat, jotka ovat meille itsestään selvyyksiä voivat vieraassa kulttuurissa eläville olla täysin tuntemattomia koulutaustansa vuoksi. Ohjattavien kykyjä ei sen vuoksi tule väheksyä, sillä ei voi tietää ellei ole koskaan opetettu.

Ohjaajan työ on vuorovaikutuksellista ja siksi häneltä vaaditaan hyviä sosiaalisia taitoja. Vieraassa kulttuurissa sosiaalisten taitojen merkitys kasvaa. Jollei ole yhteistä kieltä, vuorovaikutus on sanatonta viestintää erilaisissa muodoissa. Ohjaajan olisi tärkeää olla tilanneherkkä ja osata tarttua siihen hetkeen, jolloin oppimistilanne ja ohjattavan kyky vastaanottaa tietoa ovat suosiolliset. Tähän vaaditaan sekä sopeutumiskykyä että taitoa soveltaa jaettava tietotaito kulttuuriin sopivaksi.

9.1 Tavoitteiden saavuttaminen

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, minkälaisia asioita tulee ottaa huomioon ohjatessa ja opettaessa käsityötaitoa vieraassa kulttuurissa. Tein tutkimusta tutkimuskentällä Tansaniassa sijaitsevassa GOIGin ammatillisessa käsityökoulussa. Toimin siellä ohjaajana kutojille opettaen ja ohjaten heille uusia taitoja. Sen lisäksi, että toimin ohjaajana havainnoin kutojien toimintaa ja käyttäytymistä ohjaustilanteessa. Toimin siis sekä

ohjaajana että tutkijana. Asetelma oli haasteellinen, mutta koin sen avulla pääseväni sisälle todellisiin tilanteisiin. Näin jouduin itse vastaanottamaan esiin tulleet haasteet sekä käymään ne läpi ja pohtimaan, miten niistä päästään eteenpäin. Samoin pääsin kokemaan kaikki onnistumisen hetket.

Kävin myös tutustumassa ala-asteille selvittääkseni, minkälainen opetustyyli siellä on vallalla. Näin pysyin ymmärtämään, miten ohjattava ryhmäni on oppinut oppimaan. Kouluvierailu antoi vahvistusta havainnoilleni. Huomasin kuitenkin sen, että ulkopuolisena tarkkailijana en päässyt täysin sisälle tilanteeseen. Toisaalta taas, kun tunteet eivät vaikuttaneet niin vahvasti pystyin katsomaan tilannetta monelta eri kannalta. Omat ohjaustilanteeni GOIGissa sekä kouluvierailut antoivat yhdessä monipuolisen kuvan ohjaamisesta ja opettamisesta sekä avarsivat näkemystäni. Ottaen huomioon suhteellisen lyhyen ajan, jonka olin tutkimuskentällä, sain mielestäni paljon tietoa tutkittavasta asiasta.

Ohjatessa ja opettaessa havainnoin ryhmän käyttäytymisen ja toiminnan lisäksi myös omaa toimintaani sekä reflektoin päivän tapahtumia tutkimuspäiväkirjaani. Tarkoituksena oli selvittää, minkälaisia ominaisuuksia ja kykyjä vaaditaan ohjaajalta, joka lähtee vieraaseen kulttuuriin käsityötaitoa ohjaamaan ja opettamaan. Omat kokemukset ohjaamisesta ja opettamisesta sekä haastatteluista saamani tiedot olivat hyvin yhdenmukaiset.

Mielestäni sain hyvin vastauksia tutkimuskysymyksiini. Olin tutkimuskentällä suhteellisen lyhyen ajanjakson. Koen silti onnistuneeni näkemään olennaiset asiat tutkimustani koskien. Sen sijaan kutojille aika oli varmasti liian lyhyt, enkä usko heidän omaksuneen tietoa toivotulla tavalla. En koe sitä omana epäonnistumisena, vaan se tukee ajatusta siitä, että taitoa ei pysty ohjaamaan ja opettamaan hetkessä vieraassa kulttuurissa.

9.2 Oma oppiminen

Tämän oppinnäytetyön tekeminen oli mielenkiintoinen ja haastava prosessi, johon motivaatiota lisäsi syvä kiinnostukseni Afrikkaa kohtaan. Työn rajaaminen oli aluksi hankalaa, samoin tutkimuskysymysten asettelu. Etnografisen tutkimusmenetelmän käyttö oli minulle uutta. Ennen matkalle lähtöä tutustuin aiheita käsittelevään kirjallisuuteen, jonka avulla ymmärsin, mitä etnografinen tutkimus pitää sisällään. Itselle oli yllättävää, että tutkimuskentältä paluun jälkeen ajatukset ja tunteet jäivät niin pitkäksi aikaa sinne. Tunteiden kirjo oli epätoivosta ja säälistä iloon ja onnistumisiin. Asioiden sulattelu ja läpikäyminen vaati aikaa ja antoi etäisyyttä kokemuksiini. Näiden vuoksi tämän raportin kirjoittaminen viivästyi suunnitellusta aikataulusta. Tutkimuspäiväkirjan kirjoittaminen osoittautui ehdottoman tärkeäksi, koska tunteiden tasaannuttua pystyin lukemaan sitä tutkijan roolissa. Jos asiat olisivat muistin varassa, ne vääristyisivät ja värittyisivät. Nyt kirjoitukset ovat siinä muodossa, miten tilanne on siinä hetkessä nähty ja koettu.

Ohjaustoiminnan arvenomin (AMK) koulutus antaa hyvät valmiudet asiakastarpeiden arviointiin, työkaluja ohjaamiseen sekä pohjan hyvälle vuorovaikutustaidoille. Koulutus antaa hyvän perustan taidon ohjaamiseen ja opettamiseen sekä siinä huomioitaviin asioihin. Koen kuitenkin, että siihen käsityötaitoon, jota lähtee ohjaamaan, tulee olla syvempi tietämys. Koska kudonta ei ole vahvinta osaamisaluetani, perehdyin alaan ennen matkaan lähtöä kirjallisuuden ja käytännön työn avulla. Mielestäni onnistuin löytämään niitä keinoja, joita vieraassa kulttuurissa ohjaamiseen ja opettamiseen tarvitaan.

Tutkimustyö on lisännyt ja vahvistanut omaa itsetuntemusta. Ammatti-identiteettini on selkiytynyt ja halu syventää ammattitaitoa on lisääntynyt. Oman sisäisen maailman tunteminen auttaa ymmärtämään toisen sisäistä maailmaa ja helpottaa toimimista yhdessä.

LÄHTEET

- Anttila, P. 1993. Käsityön ja muotoilun teoreettiset perusteet. Porvoo: WSOY:n graafiset laitokset.
- Anttila, P. 1996. Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Taito-, taide- ja muotoilualojen tutkimuksen työvälineet. Helsinki: Akateemi Oy.
- Aro, M. 1998. Opiskelijana vieraassa kulttuurissa. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Bransford, J. D. 2004. Miten opimme. Aivot, mieli, kokemus ja koulu. Suom. Ari Penttilä. Juva: WS Bookwell Oy.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aatola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Juva: Bookwell Oy, 26 - 44.
- Forsén, R., Lamponen, H., Lavikkala, A., Pasula, S. & Turunen, T. 2000. Ulkomaantyöopas. Mynämäki: Mynäprint Oy.
- Hall, S. 2003. Kulttuuri, paikka, identiteetti. Teoksessa Lehtonen, M. & Löytty, O. (toim.) Erilaisuus. Tampere: Vastapaino, 85 - 128.
- Helander, E., Vaaramo, R. & Vallisaari, M. 1996. Kulttuurien käsikirja. Porvoo: WSOY: graafiset laitokset.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Hirvilammi, R. 2003. Toivoa on. Teoksessa Harvala, J. (toim.) Minunkin Afrikkani. Helsinki: Suomen lähetysseura, 46 - 54.
- Keltikangas-Järvinen, L. 1998. Hyvä itsetunto. Juva: WSOY – Kirjapainoyksikkö.
- Keski-Luopa, L. 2001. Työnohjaus vai superviisauus. Oulu: Kirjapaino Kaleva.
- Kojonkoski-Rännäli 2009. Käsityötaidon oppimisesta. Opetushallitus. Luettu 1.5.2012.
http://www.edu.fi/perusopetus/kasityo/pohdintoja_kasityo-oppiaineesta/kasityotaidon_oppimisesta
- Kolu, U. 2000. Elämäni opettajana. Teoksessa Berhäll, A., Båsk, K., Harra, K., Itälä, R., Lahdes, E., Nissilä, M-L. & Åminne, C. (toim.) Elinikäinen oppija. Juva: WS Bookwell Oy, 107 - 126.
- Konttinen, T. 2011. Tansanian kansalaisyhteiskuntaa rakentamassa. Teoksessa Teppo, A. Afrikan aika. Näkökulmia Saharan eteläpuoleiseen Afrikkaan. Tallinna: Raamatutrukikoda, 157 - 173.

- Lasonen, J., Halonen, M., Kemppainen, R. P. & Teräs, M. 2009. Monikulttuurisuus, kulttuurienvälisyys ja osaamisen tunnustuksen tarve. Teoksessa Lasonen, J. & Halonen, M. (toim.) Kulttuurien välinen osaaminen koulutuksessa ja työelämässä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 9 - 21.
- Nivala, J. 2003. Iltatee afrikkalaisen tähtitaivaan alla. Teoksessa Harvala J. (toim.) Minunkin Afrikkani. Helsinki: Suomen Lähetysseura, 98 - 109.
- Ojanen, M. 2011. Uudistava usko. Jyväskylä: Bookwell Oy.
- Pruuki, L. 2008. Ilo opettaa. Tietoa, taitoa ja työkaluja. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Raento, P. 2005. Kuvien voima. Teoksessa Häyrynen S. (toim.) Kulttuurin arviointi ja vaikutusten väylät. Helsinki: Yliopistopaino, 199 - 221.
- Ranta-Tyrkkö, S. 2005. Lihaa ja verta. Etnografisen kenttätyön ruumiillisuus. Teoksessa Hirsiäho, A., Korpela, M. & Rantalaiho, L. (toim.) Kohtaamisia rajoilla. Tampere: Tammer-Paino Oy, 225 - 246.
- Raunio, M., Säävälä, M., Hammar-Suutari, S. & Pitkänen, P. 2011. Monikulttuurisuus ja kulttuurien välisen vuorovaikutuksen areenat. Teoksessa Pitkänen, P. (toim.) Kulttuurien kohtaamisia arjessa. Tampere: Vastapaino Oy, 17 - 50.
- Saarnio, M. Haastattelu 26.1.2012.
- Salakari, H. 2007. Taitojen opetus. Saarijärvi: Saarijärven Offset.
- Sarmela, M. 1993. Kirjoituksia kulttuuriantropologiasta. Mikkeli.
- Seilo, M-L. 1999. Käsityökoulut toimivat. Teoksessa Humalajärvi, M. & Seilo, M-L. (toim.) Käsityö koskettaa. Helsinki: Suomen Kuntaliitto, 67 - 76.
- Silpala, E. Haastattelu 16.1.2012.
- Sundström, E. 2003. Lähtisitkö Etelä-Sudaniin? Teoksessa Harvala J. (toim.) Minunkin Afrikkani. Helsinki: Suomen Lähetysseura, 17 - 24.
- Suojanen, U. 1993. Käsityökasvatuksen perusteet. Porvoo: WSOY:n graafiset laitokset.
- Swantz, M-L. 2003. Afrikan aika on vasta tuloillaan. Teoksessa Harvala J. (toim.) Minunkin Afrikkani. Helsinki: Suomen Lähetysseura, 55 - 63.
- Toivikko, K. 2003. Ole läsnä. Teoksessa Harvala. J. (toim.) Minunkin Afrikkani. Helsinki: Suomen lähetysseura, 25 - 31.

Vartia, N. 2005. Kotona kaikkialla. Kansainvälisen kanssakäymisen taitoja. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Verma, G. K. 2005. Kulttuurien välisen työn lähtökohtia. Teoksessa Pitkänen P. (toim.) Kulttuurien välinen työ. Helsinki: Edita Prima Oy, 54 - 62.